

ชีวิตหนึ่งเท่านั้น สร้างความดีได้อันันต์

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตฺโต)

ชีวิตหนึ่งเท่านั้น สร้างความดีได้อันันต์

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-89189-9-8

พิมพ์ครั้งที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๑

๑,๐๐๐ เล่ม

- อนุสรณ์งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานครบ ๑๐๐ วัน

คุณกำจาย เอี่ยมสุรีย์

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

ในวาระสำคัญแห่งงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน ครบ ๑๐๐ วัน
คุณกำจาย เอี่ยมสุรีย์ ในวันอาทิตย์ที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๑ คุณโยมนาม
พูนวัตถุ มีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือเรื่อง “ชีวิตหนึ่งเท่านั้น สร้างความดีได้
อนันต์” เพื่อเป็นอนุสรณ์และร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ท่านผู้วายชนม์ ทั้งนี้
ด้วยเห็นว่าคุณกำจาย เอี่ยมสุรีย์ เป็นผู้สร้างความดีให้แก่สังคมไว้มาก และ
คุณกำจาย พร้อมทั้งครอบครัวก็ให้ความรักความนับถือคุณโยมนาม เหมือน
ญาติสนิทด้วย อาตมาภาพขออนุโมทนากุศลเจตนาอันเกิดจากญาติมิตร-
สังคหธรรมครั้งนี้ และยินดีอนุญาติตามความประสงค์

ธรรมทานเป็นกุศลกิจสำคัญอันเหมาะที่จะบำเพ็ญเพื่ออุทิศแด่ท่าน
ผู้วายชนม์ เพราะเป็นทานอันเลิศ ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าชนะทาน
ทั้งปวง และเป็นการแสดงความมีน้ำใจหวังดี ปราบปรามประโยชน์สุขแก่
ญาติมิตรและประชาชน ด้วยการมอบให้ซึ่งสิ่งที่มีค่าสูงสุดเป็นอมตะ พร้อม
ทั้งเป็นการสร้างสิ่งที่เป็นอนุสรณ์ เครื่องระลึกถึงท่านผู้วายชนม์ที่คงอยู่
ยืนนาน

ขออำนาจแห่งธรรมทานกุศลจริยา ที่ได้บำเพ็ญครั้งนี้ จงอำนวยสุข
สมบัติ แก่ คุณกำจาย เอี่ยมสุรีย์ ในสัมปรายภพ สมตามมโนปณิธานของ
คณะเจ้าภาพ ตามควรแก่คติวิสัย ทุกประการ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑ กันยายน ๒๕๕๑

คำปรารภ

คุณกำจาย เป็นนักธุรกิจที่สร้างประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นอันมาก เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร แก่ผู้บริโภคน และแก่การส่งออกของประเทศ ประกอบกับผมมีความรู้สึกว่าคุณกำจายและครอบครัวได้ให้ความรักความนับถือผมเหมือนญาติสนิท จึงเป็นเหตุจูงใจให้ผมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการจากไปของคุณกำจาย

การจัดพิมพ์หนังสือเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ล่วงลับ โดยปกตินิยมจัดทำเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ หรือในงานพระราชทานเพลิงศพ แต่ผมทราบว่าครอบครัวคุณกำจายได้เตรียมจัดพิมพ์หนังสือเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณกำจายไว้แล้ว ผมจึงจัดพิมพ์หนังสือนี้เป็นอนุสรณ์ในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน ครบ ๑๐๐ วันแทน และเนื่องจากผมมีความเลื่อมใสศรัทธาพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) มาก จึงได้ขออนุญาตนำธรรมกถาของท่านที่เห็นว่าเหมาะกับงานนี้มาจัดพิมพ์

เหตุที่ผมมีความเลื่อมใสศรัทธาพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกมาก ก็เพราะท่านเป็นพระภิกษุผู้ทรงศีล ที่

ควรแก่การเคารพบูชาโดยแท้จริง ท่านมีความเป็นอยู่เรียบง่าย
สุภาพอ่อนโยน มีเมตตาจิตสูง ท่านมีความรอบรู้กว้างขวาง เป็น
ผู้มีปัญญาและความเพียรเป็นเลิศ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ
ท่านว่า ท่านสอบได้นักธรรมเอกและเปรียญธรรม ๙ ประโยค
ในขณะที่เป็นสามเณร ท่านอุทิศชีวิตให้แก่งานเผยแผ่ธรรม โดย
มุ่งหวังให้บุคคลทั่วไปนำไปปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตมีความสุข ด้วย
การใช้ปัญญาไตร่ตรอง การเผยแผ่ธรรมของท่านได้กระทำใน
หลายรูปแบบ อาทิ ด้วยการเขียน การสอน การบรรยาย การ
ปาฐกถา และการแสดงพระธรรมเทศนา ทราบว่าในช่วงที่ท่าน
อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมาจนถึงปี
(๒๕๔๑) ผู้มีจิตศรัทธาได้ขออนุญาตนำธรรมกถาของท่านมา
พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน ประมาณ ๒๐๐ เรื่องแล้ว และเมื่อผู้อ่าน
ธรรมกถาเหล่านั้นเกิดศรัทธา ก็จัดพิมพ์เพิ่มเติมต่อ ๆ กันมา
เรื่องหลายครั้ง และแต่ละครั้งพิมพ์เป็นจำนวนพันเล่ม บางครั้ง
เป็นจำนวนหมื่นเล่มก็มี และไม่แต่ผู้อ่านธรรมกถาของท่าน
เท่านั้นที่เกิดศรัทธา มหาวิทยาลัยในประเทศเกือบทุกแห่งก็
เลื่อมใสศรัทธา และยกย่องท่านเป็นปราชญ์ด้วยการถวาย
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่ท่านในสาขาต่าง ๆ หลาย
สาขาร่วมกัน แม้องค์การยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งเป็นองค์การ
โลก ก็ถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพแก่ท่านด้วย นับเป็น
เกียรติประวัติแก่ประเทศ และแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปอย่างมาก

(๖)

เพราะท่านได้ชื่อว่าเป็นคนไทยคนแรก และเป็นพระภิกษุใน
พระพุทธศาสนาองค์แรกที่ได้รับรางวัลนี้

ธรรมกถาของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณที่นำมาพิมพ์
เป็นอนุสรณ์ไว้นี้ เป็นธรรมกถาสัน ๑ ๒ เรื่อง ซึ่งแม้จะเป็น
ธรรมกถาที่ท่านแสดงในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน งาน
ผู้ล่งลับท่านอื่น แต่ก็มีข้อความเหมาะสมกับงานนี้ และมีผู้
จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานผู้ล่งลับท่านอื่น ๑ มาหลายรายแล้ว
ด้วย

ธรรมกถาเรื่องแรกชื่อ “**สุขนี้มีใกล้ ใครปัญญาไหวหาได้ทุก
สถาน**” มีข้อความน่าสนใจหลายตอน เช่น ตอนหนึ่ง (หน้า ๑๖)
ความว่า

“พระพุทธศาสนาสอนให้ถือเอาประโยชน์จากความตาย
ไว้หลายอย่าง หลักการทั่วไปในเรื่องนี้เรียกว่า **มรณสติ** แปลว่า
สติระลึกถึงความตาย เมื่อระลึกเป็นแล้ว ไม่กลัวเลย สามารถ
เผชิญกับความตาย ระลึกถึงความตายได้ทุกเวลา นึกถึงแล้วเกิด
ประโยชน์ เกิดประโยชน์อย่างไร ประโยชน์สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ
การที่จะสำนึกถึงกาลเวลาแล้ว ขวนขวายไม่ประมาท เร่งทำ
ความดีงาม...”

และอีกตอนหนึ่ง (หน้า ๒๙) ความว่า

“ท่านสาธุชนทั้งหลายที่ได้มาร่วมพิธีในงานนี้ เมื่อจะมา

ก็คงจะได้ตั้งใจเอาไว้อย่างดีแล้ว ทุกท่านมีจิตใจเป็นกุศลก่อนจะมาที่นี่ คือมีความระลึกถึงผู้ตาย อยากจะมาเยี่ยมแสดงความเคารพ ท่านผู้จากไป และนี่ถึงเจ้าภาพด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ เป็นเมตตาธรรม จิตใจของท่านจึงเป็นจิตที่ดี เป็นบุญกุศลมาแล้ว...”

ส่วนธรรมกถาเรื่องที่สองชื่อ “จากสุขของครอบครัวในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม” ซึ่งมีข้อความหลายตอนน่าสนใจเช่นเดียวกัน เช่นตอนหนึ่ง (หน้า ๓๕) ความว่า

“โดยเฉพาะพิธีในวันนี้เป็นการแสดงออก ซึ่งความกตัญญูกตเวทียอย่างสำคัญ ดังที่ได้กล่าวแล้วเบื้องต้นว่า เป็นวันสำคัญสำหรับครอบครัวในฐานะที่ท่านผู้ล่วงลับคือคุณพ่อเป็นบุพการีที่สูงสุดของลูก ๆ ลูก ๆ นั้นมีบุพการีสูงสุดคือพ่อแม่ มีพ่อคนเดียว แม่คนเดียว เพราะฉะนั้นเราจึงถือเป็นเรื่องสำคัญมาก”

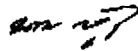
และอีกตอนหนึ่ง (หน้า ๔๔) ความว่า

“พ่อแม่เป็นหลัก โดยเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองสูงสุด และเป็นศูนย์กลางการบริหารในบ้าน ครอบครัวเป็นสังคมพื้นฐานบ้านเป็นโลกเริ่มแรกของลูก ๆ เมื่อพ่อแม่ทำหน้าที่สมบูรณ์ดี และลูก ๆ ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้อง ครอบครัวมีความสุข เจริญอกงาม ความดีงามและความสุขสันต์ก็แผ่ขยายออกไปในสังคมตามหลักอามิสสงเคราะห์และธรรมสงเคราะห์ดังได้กล่าวมา ทำให้โลกอยู่ดีมีสันติสุข”

(๘)

อนึ่ง เมื่อนำธรรมกถาสองเรื่องข้างต้นมาพิมพ์ไว้ในเล่มเดียวกัน พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณให้ชื่อรวมกันว่า “ชีวิตหนึ่งเท่านี้ สร้างความดีได้อันใด” ซึ่งสอดคล้องกับชีวิตของคุณกำจายที่สร้างความดีได้อันใด

ผมหวังว่าท่านผู้อ่านหนังสือเล่มนี้ คงจะได้ประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อย และขอประโยชน์ที่ทุกท่านได้รับ รวมกันยังผลให้คุณกำจาย เอี่ยมสุรีย์ ประสบความปิติและความเกษมสุข ณ ภายใหม่ตลอดไปด้วย

(นาม พุนวัตถุ)

สารบัญ

สุขนี้มีใกล้ ใครบัญญัติหาได้ทุกสถาน	๑
ทำบุญงานศพทำไม?	๔
คุณค่าทางสังคมของการทำบุญงานศพ	๗
คุณค่าแก่ตัวบุคคล	๑๑
นึกถึงความตาย เอามาใช้ประโยชน์ให้ได้	๑๓
ความตายโยงไปหาอนิจจัง แล้วโยงต่อไปยังความไม่ประมาท	๑๖
ถ้ารู้จักใช้ ชีวิตก็มีคุณค่ามหาศาล	๑๙
เป็นอยู่ให้ดี ชีวิตมีแต่ได้ทุกวัน	๒๒
ได้อะไรแค่ไหน ก็ไม่เท่าใจได้สุขสันต์	๒๕
ทำบุญให้ท่านแล้ว สำรวจตัวเราให้ได้ครบครัน	๒๘
จากสุขของครอบครัวในบ้าน	
สู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม	๓๑
วัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ที่ต้องเอามาทบทวนทุกครั้ง	๓๓
คุณบิดามารดานั้น สดพรรณนามหาศาล	๓๖
เลี้ยงลูกดี เท่ากับทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งหมด	๔๑
เจริญแต่วัตถุ ธรรมเจริญไม่ทัน ความเสื่อมจะตามมาเร็วพลัน	๔๕
มองให้ถูก พระไม่ดี หรือคนร้ายมาทำลายศาสนา	๔๘
ดูให้ดี ปัญหาอยู่ที่คนร้าย หรืออยู่ที่ตัวเรา	๕๑
ถ้าธรรมไพบลู้นหน้า อามิสไพบลู้นก็พาสู่สันติสุข	๕๔

สุขนี้มีไกล
ใครปัญญาไหวหาได้ทุกสถาน

สุขนี้มีไกล

ใครปัญญาไวกหาได้ทุกสถาน

เจริญพร ท่านสาธุชนทั้งหลาย ที่ได้มาเยี่ยมเคารพคุณโยมผู้ล่วงลับ และแสดงน้ำใจต่อเจ้าภาพ พร้อมทั้งญาติมิตร

วันนี้ เป็นวันที่ ๓ แห่งการบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว การบำเพ็ญกุศลอย่างนี้ตามคติทางพระศาสนา ท่านเรียกว่า เป็นการบำเพ็ญทักษิณานุประทาน ซึ่งแปลว่าการเพิ่มให้ทักษิณา หมายความว่า การที่เราทำทักษิณานุประทานนี้ก็มีการบำเพ็ญกุศลต่อเนื่องกันไป บำเพ็ญกุศลครั้งหนึ่งก็ให้ทักษิณาครั้งหนึ่ง เป็นการให้เพิ่มไปเรื่อยๆ จึงเรียกว่า ทักษิณานุประทาน

ทักษิณา คืออะไร ทักษิณานั้น แปลตามหลักวิชาว่า ทานที่ถวายแก่พระสงฆ์เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ ด้วยความ

๔

เชื่อหรือศรัทธาในกรรมและผลของกรรม อันนี้เป็นความหมายที่ยืดยาว แต่ตามความหมายที่ง่าย ๆ ก็คือ เป็นทานที่ถวายแก่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปในนั่นเอง

วันนี้เรามาบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน ตามประเพณี เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับนี้ จะมีประโยชน์อะไรบ้าง เมื่อตั้งเป็นคำถามขึ้นมาแล้วเราก็ต้องคิดหาเหตุผลมาตอบกัน ซึ่งบางทีก็ไม่ง่ายเท่าไร

ทำบุญงานศพทำไม?

เพราะฉะนั้น วันนี้จึงจะพูดถึงเรื่องวัตถุประสงค์หรือเหตุผล ในการที่เรามีพิธีบำเพ็ญทักษิณานุประทาน เมื่อว่าตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เองก็พอสรุปได้ว่า การบำเพ็ญทักษิณานุประทานนั้นมีวัตถุประสงค์ ๕ ประการด้วยกัน

ประการที่ ๑ ข้อนี้ชัดเจนอยู่แล้วและเราก็พูดอยู่เสมอ เป็นความมุ่งหมายเบื้องต้น หรือขั้นพื้นฐานคือ การอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้วายชนม์ คือผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประการที่ ๒ เป็นการแสดงออกซึ่งญาติธรรม ญาติธรรมคืออะไร ญาติธรรมคือธรรมของญาติหรือหน้าที่ของญาติ ญาติมีหน้าที่ต่อกันคือเคารพนับถือและปฏิบัติต่อกันตามฐานะ เช่น ถ้าเป็นญาติในฐานะบุตรธิดาก็จะต้องแสดงออกซึ่งความ

กตัญญูกตเวที อย่างในกรณีนี้บุตริธิตาทั้ง ๙ ท่าน ก็เป็นหลักในการบำเพ็ญกุศลโดยเป็นแกนของคณะเจ้าภาพ ในการแสดงน้ำใจบำเพ็ญหน้าที่ของตนต่อบิดา ต่อบุพการี ด้วยคุณธรรมคือความกตัญญูกตเวที ญาติธรรมในที่นี้มีความหมายคลุมไปถึงหน้าที่ที่มีต่อกันแม้แต่ในฐานะเป็นคนรู้จักคุ้นเคย รวมความว่า ที่เรามาบำเพ็ญกุศลกันนี้ วัตถุประสงค์ประการหนึ่ง ได้แก่การแสดงออกซึ่งญาติธรรม คือ ธรรมของญาติ หรือหน้าที่ของญาติต่อญาติของตน ข้อนี้ค่อนข้างชัดเจนอยู่แล้ว

ประการที่ ๓ เป็นการบูชาคุณความดีของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว คือยกย่องเทิดทูนความดีของท่าน ประกาศคุณงามความดีของท่านให้ปรากฏ ตามธรรมดาคนที่จะมีผู้มาแสดงออกชวนขวยใจจัดแจงอะไรต่างๆ บำเพ็ญกุศลให้ นั้นจะต้องเคยมีคุณความดี เคยมีอุปการคุณหรือทำประโยชน์อะไรไว้ คนที่อยู่เบื้องหลังเมื่อเห็นว่าท่านผู้นั้นล่วงลับไปแล้ว ก็จึงต้องมาจัดแจงอะไรต่างๆ ที่เรียกว่าเป็นการแสดงน้ำใจ การกระทำอย่างนี้เรียกว่า เป็นการบูชาคุณของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการประกาศให้เห็นว่าท่านผู้ล่วงลับเป็นผู้มีคุณความดี อย่างน้อยก็เคยมีอุปการคุณที่ได้กระทำไว้แล้ว และแสดงความยกย่องเชิดชูคุณความดีนั้น อันนี้ก็เป็นความหมายอีกอย่างหนึ่ง

ประการที่ ๔ การบำเพ็ญทักษิณานุประทานนั้น ก็บอกอยู่แล้วว่าการถวายทานแด่พระสงฆ์ ข้อนี้ก็คือการถวายกำลังแก่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่สืบต่ออายุพระศาสนา หมายความว่า ถวายกำลังให้ท่านสามารถปฏิบัติศาสนกิจทำงานพระศาสนา จะเป็นการศึกษาคือเล่าเรียนและประพฤติปฏิบัติธรรมวินัยก็ตาม การเผยแผ่ธรรมก็ตาม เพื่อให้พระศาสดาดำรงอยู่ได้ยั่งยืนยาวนาน เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนสืบต่อไป พูดสั้นๆว่า เป็นการถวายกำลังแก่พระภิกษุสงฆ์ในการที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนา

ประการที่ ๕ เมื่อบำเพ็ญกุศลไปๆ ในที่สุดก็มาถึงศูนย์กลางคือตัวเราแต่ละคนนี่เอง ที่เป็นผู้ทำบุญ ไม่ว่าจะกระทำถวายแก่พระสงฆ์หรือกระทำให้แก่ผู้ล่วงลับอะไรก็ตาม ที่แท้นั้นก็ต้องไปจากตัวเรา คือตัวเราเป็นผู้กระทำความดีนั้น หรือเป็นผู้บำเพ็ญทักษิณานั้น เพราะฉะนั้น วัตถุประสงค์สุดท้ายก็มาอยู่ที่ตัวเราเอง คือตัวเจ้าภาพและผู้ร่วมในพิธีทั้งหมด เป็นผู้ได้ทำบุญด้วยตนเอง

ทั้งหมดนี้คือวัตถุประสงค์ ๕ ประการ ซึ่งมีความหมายโดยย่อ อย่างที่อาตมาได้กล่าวไว้แล้ว และก็มีความชัดเจนพอสมควร เมื่อพูดขึ้นมาก็แลเห็น เพราะฉะนั้น ถ้าจะตอบอย่างย่อๆ เราก็สามารถตอบได้แล้วว่า เราบำเพ็ญทักษิณานุประทาน ทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพื่ออะไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ นี้จะชัดเจน อยู่แล้ว แต่มีอยู่ ๒ ข้อ ที่ควรขยายความเป็นพิเศษ เพราะมี แรงความหมายที่ลึกซึ้ง ซึ่งอาจจะถูกมองข้ามไป ได้แก่ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ที่ว่าบูชาคุณความดีของท่านผู้ล่วงลับ และประการสุดท้ายข้อที่ ๕ ที่ว่าเป็นการกระทำบุญของตัว เจ้าภาพเอง

คุณค่าทางสังคมของการทำบุญงานศพ

ข้อที่ ๓ คือ การบูชาคุณของผู้ล่วงลับ เมื่อก็ก็ได้ อธิบายไปบ้างแล้วว่า การที่เรามาประกอบพิธีต่างๆ นี้ เป็นการแสดงน้ำใจต่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการประกาศ ยกย่องคุณงามความดีของท่านให้ปรากฏ

การยกย่องคุณงามความดีของคนในสังคมนี้เป็นเรื่อง ที่สำคัญมาก คนในครอบครัวก็ต้องยกย่องคุณความดีของ กันและกัน ลูกก็ต้องบูชาคุณความดีของพ่อแม่ ที่นี้ขยาย ออกไป ในสังคมถ้ามีใครก็ตามที่ทำความดี บำเพ็ญ ประโยชน์ให้แก่สังคม คนในสังคม ที่เป็นสมาชิกของสังคม นั้นทุกคน ก็ควรจะแสดงออก ช่วยกันเชิดชูยกย่องคุณความ ดีนั้น และยกย่องให้เกียรติแก่คนที่ทำความดี การกระทำ อย่างนี้เป็นผลดีแก่สังคมนั่นเอง ในการที่จะดำรงรักษาสังคม

๘

นั้นให้มันคงเป็นปีกแผ่นทำให้สังคมมีกำลังที่จะรักษาสິงที่ติงาม มีความสงบสุข มีความสามัคคี เป็นสังคมซึ่งมีหลักการที่จะ ยึดเหนี่ยวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้วัฒนธรรม อันดีเกิดขึ้นด้วย

ขอยกตัวอย่าง การที่เรามีพิธีกรรมมาบำเพ็ญกุศลให้ คุณพ่อที่ล่วงลับไปแล้วนี้ ลูกๆ ก็มาประชุมกันพร้อมเพรียง เพื่อแสดงน้ำใจบูชาคุณพ่อ ทำให้ลูกๆ ได้มาพบปะกัน มา อยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน แสดงน้ำใจต่อกัน ครอบครั้วและวงศ์ตระกูลก็ดำรงอยู่ได้ พร้อมกันนั้นลูกหลาน เด็กๆ เล็กๆ รุ่นหลังๆ ที่เป็นอนุชน ได้เห็นผู้ใหญ่ หรือพ่อ แม่ของตัวมาทำพิธีเหล่านี้และได้ร่วมพิธีด้วย ก็จะรู้จักพิธีนั้น และจำไว้เป็นแบบแผน ทำให้เข้ามาอยู่ร่วมในวัฒนธรรมและ ได้เข้าสู่สังคมอันเดียวกัน นี่คือเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี

การบูชาคุณความดีของผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นกิจกรรม ของสังคมทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ส่วนย่อยคือครอบครั้ว ขยาย ออกไปจนถึงสังคมประเทศชาติทั้งหมด เราทำกิจกรรมนี้ก็ เพื่อให้สังคมมีการถ่ายทอดความดีงาม และดำรงอยู่ด้วย ความสามัคคี มีการสืบต่อและเสริมเติมสิ่งที่เรียกว่าเป็น มรดกของสังคมนั้น ตลอดจนทำให้สังคมมีเอกลักษณ์

ในการบูชาคุณความดีของผู้ล่วงลับนี้ เราต้องจัด ทำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นเรื่องเป็นราว จึงทำให้

ชนบทรอบนิคมประเพณีเจริญงอกงามขึ้นมา เป็นแบบแผน
ของชุมชน หรือสังคมนั้นๆ อันนี้ก็กลายเป็นวัฒนธรรม และ
วัฒนธรรมนี้ก็จะรักษาหมู่ชนนั้นไว้ให้มีความเรียบร้อยงดงาม
และดำรงอยู่ได้เป็นปึกแผ่นมั่นคงชาติใด สังคมใด สามารถ
รักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้ด้วยดี ชาตินั้น สังคม
นั้นก็มีความมั่นคงยืนนาน ดำรงอยู่ได้สถาพร โดยมีความ
งดงามและคุณสมบัติประจำตัวที่จะอยู่กับคนอื่นหรือชนหมู่
อื่นได้ด้วย ความมั่นใจและภาคภูมิใจ

นอกจากนั้น การที่เรายกย่องคุณความดีและนิยม
เชิดชูคนดีนี้ ก็เป็นตัวอย่างในทางสังคมที่จะช่วยให้คนทั้ง
หลายมีค่านิยมในทางที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น เราจะต้องช่วย
กันเชิดชูคนที่ทำความดีงามไว้ เพื่อคนรุ่นหลังจะได้ถือเป็น
แบบอย่าง

พระพุทธเจ้าทรงเน้นความสำคัญของการยกย่องเชิด
ชูความดี และบูชาคนมีความดี ไว้เป็นอย่างมาก มีพุทธพจน์
ในธรรมบทแห่งหนึ่ง ตรัสไว้เป็นข้อความว่า

มาเส มาเส สหุเสน	โย ยเชถ สต สมั
เอกญจ ภาวิตตตานัน	มุหุตตมปิ ปุชเย
สาเยว ปุชณา เสยโย	ยญเจ วสุสสตํ หุตํ (๒๕/๑๘)

แปลว่า ถึงแม้จะไปประกอบพิธีเช่นสรวงบูชาเทพเจ้า
อย่างสม่ำเสมอทุกเดือนด้วยทรัพย์จำนวนครั้งละพัน ติดต่อกัน

๑๐

กันเป็นเวลาถึงหนึ่งร้อยปี ก็ลุ่มมาช่วยกันยกย่องคนที่พัฒนาตัวเองแล้ว ซึ่งมีคุณความดีอย่างแท้จริง สักครั้งเดียวไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญไว้อย่างนี้ นี่คือหลักการที่จะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ด้วยดี เมื่อเราช่วยกันยกย่องคนที่มีคุณงามความดี ที่ได้ทำประโยชน์ไว้แก่สังคม ก็จะเป็นหลักของสังคมที่จะทำให้สังคมนั้นมีความสุขรุ่งเรืองต่อไป

เพราะฉะนั้น วัตถุประสงค์ของการบำเพ็ญกุศล ทักขิณานุประทาน ในแง่ของการบูชาคุณความดีของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วนี้ จึงเป็นวัตถุประสงค์ในทางสังคมที่สำคัญ บางทีเราไม่ได้สังเกตว่า ในการมาบำเพ็ญกุศลกันนี้ เราได้มาช่วยกันสืบทอดวัฒนธรรมไว้ ทำให้อนุชนรุ่นลูก รุ่นหลาน ซึมซาบรับเอาวัฒนธรรม จากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และรุ่นพ่อแม่ ของตนเองเอาไว้ แล้วเขาก็จะรักษาสืบต่อไป ทำให้สังคม ยืนยงต่อไปอีก โดยมีเอกลักษณ์ของตนเอง มีแกนที่จะยึดเหนี่ยวให้สังคมนั้นอยู่ได้ยั่งยืนสืบต่อไป

อันนี้เป็นความหมาย ในแง่ของการบูชาคุณความดีของท่านผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งของการบำเพ็ญกุศลที่เรียกว่า ทักขิณานุประทานนี้ ที่นี้อาตมาจะขอผ่านไป ที่กล่าวมานั้นเป็นวัตถุประสงค์ที่เน้นในแง่สังคม

คุณค่าแก่ตัวบุคคล

ที่นี้มาดูข้อสุดท้าย เป็นข้อตรงข้าม ในข้อสุดท้ายนี้ผู้บำเพ็ญกุศลได้ทำบุญให้แก่ตนเอง คือทำความดี แต่ละคนที่มาร่วมพิธี ตั้งแต่เจ้าภาพเป็นต้นไป ต่างคนต่างก็ได้ทำบุญด้วยกันทั้งสิ้น ในแง่นี้ ถ้ามองอย่างง่ายๆ ก็เห็นชัด โดยเฉพาะเจ้าภาพนั้นเห็นกันอยู่จะแจ้ง ว่าได้ทำบุญกันทุกคน ตั้งแต่เริ่มพิธีในวันแรกมาเลย ก็ได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมจบแล้วก็มีการถวายสิ่งของที่เรารเรียกว่าไทยธรรม อันนี้เรียกกันมาตามประเพณีว่าเป็นการทำบุญ ถ้าว่าตามหลักศาสนาเรียกว่าถวาย **ทาน** เป็นการทำบุญอย่างที่ ๑

นอกจากได้ถวายทานแล้วเราได้ทำบุญอะไรอีก นอกจากถวายทานแล้วก็ได้รักษาศีล พอเริ่มประกอบพิธี ก็มีการสมาทานศีล คือ เราขอศีล เรียกว่าอาราธนาศีล พระสงฆ์ท่านให้ศีลมาเราก็รับศีล เรียกว่า สมาทานศีล อันนี้เป็นกิจกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นทางการว่า จะรักษาศีล แต่ที่จริงนั้น นอกจากสมาทานศีลตามแบบแผนของพิธีกรรมแล้ว ในเวลาที่อยู่ในพิธีกรรมนี้ เจ้าภาพและผู้ร่วมพิธีมาอยู่ในบรรยากาศที่ต้องทำกิจกรรมและรักษาความประพฤติ กาย วาจา ให้ดีงามสุจริต ในระหว่างนี้ทุกคนจึงงดเว้นจากสิ่งไม่ดี

ไม่งาม และตั้งตนอยู่ในระเบียบวินัย

เราทุกคนมาอยู่ในพิธินี้ เรามีวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประเพณีนั้นเป็นระเบียบอยู่ในตัว เช่น เวลาเรา อยู่ในที่ประชุม เราจะต้องวางตัวให้เหมาะสม ต้องปฏิบัติให้ ถูกต้องตามวัฒนธรรมนั้น การปฏิบัติเหล่านั้นเป็นเรื่องของ วินัย เป็นเรื่องของศีล ทำให้เราทุกคนได้ควบคุมกาย วาจา ของตน ตั้งตนอยู่ในกาย วาจา ที่เรียบร้อยสวยงาม นี่คือการได้รักษา*ศีล* เป็นการทำบุญอย่างที่ ๒ และต่อไป

การทำบุญอย่างที่ ๓ ทางพระเรียกว่า *ภาวนา* ภาวนา แปลว่า การพัฒนา หมายถึงพัฒนาจิตใจ และปัญญา แยก เป็น ๒ ส่วน

ส่วนแรก คือ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ เมื่อเราเข้ามาในพิธินี้ โดยเฉพาะเจ้าภาพที่ใกล้ชิดที่สุดที่เป็นลูกหลาน ถ้าปฏิบัติถูกต้องก็จะทำจิตใจของตนให้สงบ โดยระลึกถึงคุณ ความดีของบุพการี ระลึกถึงคุณความดีของคุณพ่อ นึกถึง ท่านแล้วทำใจของเราให้สงบ ให้เป็นใจที่นึกอยู่ในเรื่องของ ความดีงาม การนึกถึงที่ทำให้จิตใจให้สงบ การที่ทำให้จิตใจให้ ระลึกอยู่ในคุณธรรมความดีงามอย่างนี้ ท่านเรียกว่าจิตต-ภาวนา คือการเจริญจิตใจหรือทำจิตใจให้เจริญองงาม ทุกคนที่มาร่วมพิธีก็เหมือนกัน เมื่อมาแล้วก็ควรสำรวมใจ ทำ ใจให้สงบ ถ้าเป็นไปได้ก็ให้ใจผ่องใสด้วยความคิดนึกที่ดีงาม

เช่น ความปรารถนาดีต่อผู้ลวงลับและต่อเจ้าภาพ เมื่อทำอย่างนั้นก็จะทำให้จิตใจเจริญงอกงาม เป็นภาวนา ในส่วนที่ท่านเรียกว่า จิตตภาวนา

อีกส่วนหนึ่ง ก็คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา เมื่อมาในพิธีนี้ได้ฟังพระสงฆ์กล่าวธรรมแล้ว เกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมที่ท่านอธิบาย และรู้หลักการ รู้วัตถุประสงค์ของการทำพิธีในแง่ต่าง ๆ เหล่านี้ว่าเราทำพิธีกันไปทำไม เป็นต้น ความรู้ความเข้าใจเกิดขึ้นคือปัญญาเจริญขึ้น อันนี้เรียกว่าเจริญปัญญา แม้ไม่ได้ฟังพระสงฆ์ ถ้าเป็นลูกเป็นหลานรู้จักใช้โอกาสสอบถามท่านผู้รู้ หรือท่านผู้ใหญ่ อาจจะเป็นรุ่นพี่ รุ่นพ่อ รุ่นป้า รุ่นน้าอา ท่านบอกเล่าให้ฟัง ก็ได้เรียนรู้ อย่างน้อยปัญญาในด้านนี้ก็เกิดขึ้น

ที่ว่ามานี้คือการทำบุญให้แก่ตัวเองด้วยการพัฒนาตนในด้าน ทาน ศีล ภาวนา ทานศีลภาวนาก็เจริญงอกงามขึ้น แต่การทำบุญยังไม่หมดเท่านั้นหรอก นี่เป็นทาน ศีล ภาวนา ในเบื้องต้น หรือขั้นพื้นฐานสามัญเท่านั้น

นึกถึงความตาย เอามาใช้ประโยชน์ให้ได้

ที่นี่ อาตมาอยากจะเน้นเรื่องภาวนา ในบางแง่ที่เรา น่าจะได้ประโยชน์ยิ่งขึ้นไปอีก ภาวนาเป็นเรื่องของการเจริญ

๑๔

จิตใจ เจริญปัญญา จะพูดว่าฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตใจและปัญญาก็ได้

ภาวนา หรือการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา ด้านหนึ่งที่สำคัญเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพิธีนี้ ก็คือ เราเห็นกันอยู่ต่อหน้าชัดๆว่างานนี้เป็นพิธีอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว พูดง่ายๆ ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความตายนั่นเอง เมื่อเรามานในพิธีศพเรารู้ตัวว่า บัดนี้ มรณะเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ต่อหน้าเราแล้ว ถ้าเราปฏิบัติไม่ถูก การนึกถึงความตายก็จะมีผลเสียต่อจิตใจของเรา ทำให้จิตใจเสื่อม แต่ถ้าเรานึกถึงความตายอย่างถูกต้องมันก็จะมมีผลในทางดีงาม ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาได้

ในพระพุทธศาสนานั้น ท่านให้เรารู้จักปฏิบัติต่อสถานการณ์ทุกรูปแบบ ในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ชีวิต หมายความว่าให้รู้จักถือเอาประโยชน์จากสถานการณ์ทุกอย่าง หรือจากประสบการณ์ทุกอย่าง ที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง

ตอนนี้เรามานเผชิญหน้ากับเรื่องของความตาย ถ้าเราวางใจไม่ถูกปฏิบัติไม่ถูกเราก็เสื่อม เสื่อมอย่างไร คนบางคนนึกถึงความตายเมื่อไรก็ใจเศร้าหดหู่ ถ้าไม่เศร้าไม่หดหู่ก็กลัวสองอย่างอย่างใดอย่างหนึ่ง เศร้าใจหดหู่ใจ ไม่นั่นก็กลัวหวาดผวาละเลย พอได้ยินว่าตายก็สะดุ้ง ยิ่งกว่านั้นอีก บางคนได้ยินความตายของคนที่เกี่ยวข้องเป็นศัตรูกัน พอได้ยินว่า

ศัตรูตายแล้ว ก็ดีใจ เป็นเสียอย่างนี้ เรียกว่า ผิดหมดทั้งสามอย่าง ถ้าเป็นสามอย่างนี้ก็เข้าลักษณะที่ว่าเผชิญหน้ากับความตายหรือนึกถึงความตายแล้วใจเสื่อม ไม่มีการพัฒนาตนเอง ไม่พัฒนาจิตใจ ไม่พัฒนาปัญญา

ในทางพระพุทธศาสนา ท่านสอนให้รู้จักถือเอาประโยชน์จากสถานการณ์ และจากประสบการณ์ทุกอย่าง เรื่องราว ความเป็นไป และสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าดี ไม่ว่าร้าย ถ้ามองให้ดี มองให้เป็นแล้ว ก็ได้ประโยชน์ทุกอย่าง ความตายนี้ตามปกติเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา ไม่มีใครอยากได้ แต่เราหนีไม่พ้น แม้ว่าขณะนี้เราจะไม่เกี่ยวข้องกับตัวมันเองโดยตรง คือมันยังมาไม่ถึงตัวเราก็จริง แต่เราก็จะต้องได้ยินได้รับทราบเรื่องความตายของคนโน้นคนนี้เฉพาะหน้า และในที่สุดเราก็จะต้องเจอกับมันเหมือนกันอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น วิธีดีที่สุดคือรับรู้จักวิธีปฏิบัติต่อมันอย่างถูกต้อง ถ้าเรารู้จักปฏิบัติต่อความตายให้ถูกต้อง เราจะได้ประโยชน์เริ่มตั้งแต่ในใจไปทีเดียว อย่างที่ว่าระลึกถึงความตายสบายใจได้ แทนที่จะหดหู่หวาดกลัวใจเสื่อมใจเสีย ก็กลับทำให้จิตใจเจริญอกงาม และเจริญปัญญา

ความตายโยงไปหาอนิจจัง แล้วโยงต่อไปยังความไม่ประมาท

พระพุทธศาสนาสอนให้ถือเอาประโยชน์จากความตายไว้หลายอย่าง หลักการทั่วไปในเรื่องนี้เรียกว่า *มรณสติ* แปลว่าสติระลึกถึงความตาย เมื่อระลึกเป็นแล้ว ไม่กลัวเลย สามารถเผชิญหน้ากับความตายระลึกถึงความตายได้ทุกเวลานึกถึงแล้วเกิดประโยชน์ เกิดประโยชน์อย่างไร ประโยชน์สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การที่จะสำนึกถึงกาลเวลาแล้ว ขวนขวายไม่ประมาท เร่งทำความดีงาม ด้วยการทำหน้าที่ การงานของตนเป็นต้น อันนี้เป็นประโยชน์ขั้นพื้นฐานในระดับพฤติกรรมที่ต้องทำให้ได้ก่อน และเหนือขึ้นไป ในทางจิตปัญญาจนสูงสุดคือทำให้เข้าใจชีวิต รู้ตระหนักในความจริงถึงขั้นมีปัญญารู้แจ้ง อย่างที่เรียกว่ารู้เท่าทันสังขาร แล้ว ก็ทำให้จิตใจเป็นอิสระ หลุดพ้นจากความบีบคั้นครอบงำของความเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายในภายนอก เมื่อจิตใจเป็นอิสระ ก็มีความสุข - จิตใจเบิกบานผ่องใสได้ตลอดเวลา นี่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสองระดับของการทำใจให้ถูกต้องในการนึกถึงความตาย

ประโยชน์ขั้นพื้นฐานข้อที่ ๑ เป็นสิ่งที่มองเห็น จะต้องย้าสำหรับคนทั่วไปให้มาก เราจะต้องนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงสอนมรณสติ เพื่อโยงมาหาความ

ไม่ประมาท หลักขั้นต้นของการนึกถึงความตายก็คือ ถ้าเรานึกถึงความตายแล้ว กระตุ้นเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท แสดงว่าเรารู้จักถือเอาประโยชน์จากความตาย และนึกถึงความตายในทางที่ถูกทำให้มีการพัฒนาตนเองทั้งพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาได้

ความตาย เป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ทุกคนรู้อยู่ว่ามี เกิด ก็ต้องมีตาย ถ้ามีการเริ่มต้นก็มีที่สิ้นสุด อันนี้เป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย ไหนๆ เราก็จะต้องพบกับธรรมดานี้ ต้องเผชิญหน้ากับความจริง หนีความจริงไปไม่พ้น เราก็พิจารณาความจริงนั้นให้ทั่วตลอดเสียเลย นี่เป็นวิธีที่ดีที่สุด ที่จะให้ผลดีแก่เรา

ความจริงในเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย คือเรื่องของอนิจจัง ที่แปลว่าความไม่เที่ยง เรื่องของความไม่เที่ยง ก็คือสิ่งที่สิ่งทั้งหลายมีความเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ตลอดเวลา หมายความว่า พร้อมไปด้วยกันกับเวลา คู่เคียงกับเวลา เมื่อเรานึกถึงความเปลี่ยนแปลง เราก็นึกถึงกาลเวลาด้วย กาลเวลากับความเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน เรารู้จักวัน เดือนปีจากอะไร เรารู้จากความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง คือการโคจรเคลื่อนที่ไปของดวงดาว ของดวงจันทร์ ของดวงอาทิตย์ และของโลกเราเอง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แหละ ทำให้เรารู้กาลเวลา

กาลเวลานั้น กำหนดจากความเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นกาลเวลากับความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นของคู่กัน ถ้าเราเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเราก็ต้องเห็นความสำคัญของกาลเวลา เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไม่รอเรา แม้แต่ชีวิตของเราก็เปลี่ยนแปลง มันเคลื่อนย้ายจากจุดเริ่มต้นไปหาจุดดับหรือจุดสิ้นสุด ก็คือจากเกิดไปหาตาย เพราะฉะนั้นชีวิตของเราทุกคนนี้จึงเดินหน้าไปหาความตาย โดยแข่งกับกาลเวลา และกาลเวลานี้มีความยุติธรรมเสมอกันต่อทุกคน ความแตกต่างอยู่ที่ว่าเราจะใช้เวลาอย่างไร

ในเมื่อกาลเวลาคืบหน้าไปเรื่อย ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแก่ชีวิตของเราและทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเราตลอดเวลาตัวเราเองก็ไม่ว่าจะเป็นอะไรเมื่อไร เพราะฉะนั้น เราจะนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้เราจะต้องเร่งชวนขวยทำความดีงามทำหน้าที่ ทำการงาน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ การที่เราไม่รีบเร่ง ไม่ดูดาย ไม่ปล่อยปละละเลย เร่งทำความดี เร่งทำหน้าที่ นี่แหละคือ *ความไม่ประมาท*

ความไม่ประมาทนั้น มี ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเป็นด้านลบ อีกด้านหนึ่งเป็นด้านบวก ด้านลบก็คือไม่ ด้านบวกก็คือว่าอะไรที่จะเป็นทางเสื่อม ทางเสียหาย ทางผิดพลาด เราไม่ยอมถลำไป ไม่ยอมพลาดหลงลงไปทางนั้น นี่คือด้านลบ

ส่วนในด้านบวกก็ต้องมีความไม่ประมาท คือด้านที่ว่าอะไรเป็นโอกาสให้เกิดความดีงาม มีช่องทางที่จะทำให้เกิดประโยชน์แล้ว เราไม่ปล่อยโอกาสนั้นให้ผ่านไปเสียเปล่า รีบฉวยทำประโยชน์ให้แก่ชีวิตและแก่สังคม การใช้โอกาสนั้นทำให้เกิดประโยชน์นี้คือความไม่ประมาท หลักอันนี้สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ทำให้มีการพัฒนา

เมื่อเรานึกถึงความตาย ก็กระตุ้นเตือนใจตัวเองให้นึกถึงความเปลี่ยนแปลงและความคับเค็ญของกาลเวลา แล้วก็กระตุ้นเตือนต่อไปให้เราระมัดระวังตัว ไม่ถลำผิดพลาดไถลออกไปในทางของความเสื่อม เร่งแก้ไขปัญหา และรีบเร่งชวนช่วยปรับปรุงสร้างสรรค์ ชีวิตก็จะเจริญงอกงาม ชีวิตของคนที่ไม่ประมาท จะเป็นชีวิตที่มีคุณค่า

ถ้ารู้จักใช้ ชีวิตก็มีคุณค่ามหาศาล

คนเรานั้นเกิดมาก็มีชีวิตร่างกายเท่ากัน มีกายกับใจเหมือนกัน ทางพระท่านเรียกว่ามีรูปนาม หรือมีขันธ ๕ มาเท่าๆ กัน แต่ชีวิตของคนที่เกิดมาเท่ากันนั้น กลับทำอะไรได้ไม่เท่ากัน ก็เพราะว่าคนหนึ่งรู้จักใช้ชีวิตหรือดำเนินชีวิตเป็นส่วนอีกคนหนึ่งไม่รู้จักใช้ชีวิตหรือดำเนินชีวิตไม่เป็น เป็นคนที่ตกอยู่ในความประมาท ตรงข้ามกับคนที่ใช้ชีวิตเป็นซึ่งเป็น

คนที่ไม่ประมาท รู้จักใช้กาลเวลาให้เป็นประโยชน์

พระพุทธเจ้าตรัสอุปมาไว้เป็นพุทธภาษิตบทหนึ่ง
อาตมาอยากจะยกมาให้ฟังเป็นตัวอย่างสำหรับเตือนใจ
เปรียบเหมือนว่ามีดอกไม้สุ่มกันอยู่กองหนึ่ง ไม่รู้ว่าดอก
อะไรบ้าง มีมากมาย จากกองดอกไม้นั้น นายมาลาการ คือ
ช่างจัดดอกไม้ผู้ฉลาด เลือกเก็บดอกไม้จากกองที่สุ่มอยู่นั้น
มาร้อยเป็นพวงมาลามาลัย หรือจัดเป็นแจกันอันสวยงามให้
เป็นระเบียบเรียบร้อยน่าดู นอกจากสวยงามแล้วยังมีคุณค่า
นำไปบูชาพระพุทธเจ้า หรือบูชาพระรัตนตรัยก็ได้ ดอกไม้ที่
กองสุ่มรวมกันอยู่ เมื่อเรารู้จักใช้ประโยชน์ก็กลายเป็นพวง
มาลามาลัยหรือดอกไม้ในแจกันในพานที่สวยงาม ฉันทิ คน
เราเกิดมาแล้วชาติหนึ่งก็ควรใช้ชีวิตนี้ทำประโยชน์ ทำความ
ดีให้มาก ฉันทิ

ตามความหมายของพุทธภาษิตนี้ ขอให้นึกถึงชีวิต
ของเราก็จะเห็นว่าเป็นเพียงองค์ประกอบต่างๆ ที่มาประชุมกัน
พูดตามภาษาโบราณว่าเป็นการประชุมกันของธาตุทั้งหลาย
มีดิน น้ำ ลม ไฟ ร่างกายของเราก็มีแค่นี้ น้ำ ลม ไฟ มารวม
กันเข้า พอตายแล้วธาตุเหล่านั้นก็กลับคืนไปเป็นน้ำ เป็นดิน
เป็นลม เป็นไฟไปตามเดิม แต่ระหว่างมีชีวิตอยู่คนเราอาจจะ
ใช้ชีวิตที่เป็นธาตุต่างๆ สุ่มกันอยู่นี้ให้เป็นประโยชน์มีคุณค่า
ได้ ดังที่ปรากฏว่าบางคนมีชื่อเสียงอยู่ในประวัติศาสตร์

บางทีคนเดียวชีวิตเดียวเท่านั้นทำโลกทั้งโลกให้เปลี่ยนแปลงไป เช่นมีการค้นพบ ที่ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางสติปัญญา ทำให้วัฒนธรรมอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองขึ้น คนผู้เดียวทำประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างมหาศาลยั่งยืนยาวนาน เพราะฉะนั้น ชีวิตเดียวที่นิดหน่อยนี้ ถ้ารู้จักใช้เป็นชีวิตนั้นก็ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายเหลือเกินสุดที่จะประมาณได้

มหาบุรุษทั้งหลายก็มีชีวิตอย่างเรานี้แหละ คือเป็นเพียงดิน น้ำ ลม ไฟ แต่เพราะรู้จักใช้ประโยชน์ก็ทำให้ประวัติศาสตร์ต้องจารึกความดีไว้ เป็นผู้พลิกผันกระแสอารยธรรมของมนุษย์ได้ ยกตัวอย่าง เช่น พระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของมหาบุรุษ ทรงเป็นมนุษย์ที่ใช้ชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ดังที่ได้เกิดพระศาสนาที่ยิ่งใหญ่ เกิดสถาบันคณะสงฆ์ที่ยิ่งใหญ่ มีผู้คนนับถือหลายร้อยล้านคน แผ่กระจายไปทั่วโลก และยั่งยืนอยู่มาเป็นพันๆ ปี การที่เป็นอย่างนี้ก็อยู่ที่การใช้ชีวิตเป็น หรือรู้จักใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์

เพราะฉะนั้น เราจะต้องเอาคตินี้มาใช้ อย่างที่บอกว่า เหมือนนายมาลาการคือช่างร้อยดอกไม้ผู้ชาญฉลาดเลือกเก็บดอกไม้จากกองมาร้อยเป็นมาลามาลัยที่สวยงามได้มากมาย เราก็ควรจะใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์มากๆ และทำ

๒๒

ความดีให้ได้มาก ๆ แล้วชีวิตนี้ก็จะมียุคุณค่า

ความตายเป็นเครื่องเตือนใจเราให้ไม่ประมาทอย่างนี้
ถ้าเรานึกถึงความตายแล้วสามารถสร้างความคิดอย่างนี้ได้
แล้ว ความตายก็กลับเป็นเรื่องที่มีคุณค่า ระลึกขึ้นมาเมื่อไรก็
เตือนใจให้เราไม่หยุดนิ่ง รีบทำความดีงาม

เป็นอยู่ให้ดี ชีวิตมีแต่ได้ทุกวัน

ที่นี้ในการที่จะเตือนใจอยู่เสมอด้วยมรณสตินั้น ก็มี
อุบายวิธีหลายอย่าง เช่นเราอาจจะนึกถึงพระพุทธพจน์ ที่
ตรัสในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเตือนใจเราเกี่ยวกับเวลา

วันนี้あたมาได้พูดมาใช้เวลามากแล้ว ก็อยากจะเอา
คติเกี่ยวกับกาลเวลามาฝากไว้สักข้อหนึ่ง เป็นพุทธภาษิต
บทเดียว ถ้าท่านปฏิบัติได้แล้วชีวิตจะเจริญงอกงามแน่นอน
พุทธภาษิตบทนี้สอนให้มองเห็นคุณค่าของกาลเวลาและ
ความเปลี่ยนแปลง แล้วดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์ ท่าน
บอกไว้ว่า

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า

จะมากหรือน้อย ก็ต้องให้ได้อะไรบ้าง

ว่าเป็นภาษาบาลีก็ได้ บางท่านก็ชอบจำเป็นภาษาบาลี
ท่านว่า

อโหม่ง ทิวส์ กยิรา อปเปน พหุเคน วา
แปลซ้ำอีกทีหนึ่งก็ได้

เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้อง
ให้ได้อะไรบ้าง

ถ้าใครพิจารณาตนเองอย่างนี้ทุกวันและทำได้ตาม
พุทธภาษิตนี้ รับรองว่าต้องมีความเจริญงอกงาม ชีวิตส่วน
ตัวก็เจริญก้าวหน้า ชีวิตด้านการงานก็เจริญก้าวหน้า สังคม
ก็จะพัฒนาแน่นอน

เพราะฉะนั้น ในการมาร่วมพิธีเกี่ยวกับงานศพและ
ความตายนี้ เรามาเอาคติไปใช้เป็นประโยชน์ให้ได้สักอย่างหนึ่ง
ตามวิธีที่ว่ามาแล้วคือ โยงความตายไปหาความเปลี่ยนแปลง
แล้วความเปลี่ยนแปลงก็ทำให้นึกถึงกาลเวลา กาลเวลาก็
เตือนใจเราให้รู้จักใช้มันให้เป็นประโยชน์และทำชีวิตนี้ให้มีค่า
แล้วเราก็สำรวจตัวเองทุกวัน ด้วยพุทธภาษิตที่บอกเมื่อกี้ว่า
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า จะมากหรือน้อยต้องให้ได้
อะไรบ้าง

ก่อนจะนอนสำรวจดูซิว่า วันนี้เราได้อะไรบ้างไหม ไม่
มากก็น้อย หลายคนก็จะนึกในแง่เงินทองว่า เอ... วันนี้ผ่าน
ไปเราได้ที่บาท เราได้ ๑๐๐ บาท เราได้ ๑,๐๐๐ บาท เราได้
๑๐,๐๐๐ บาท วันนี้ดีใจได้แล้ว นี่ก็ด้านหนึ่ง

บางคนก็นึกเน้นไปในแง่การทำงานว่า วันนี้เราทำงานก้าวหน้าไปบ้างไหม งานสำเร็จบ้างไหม งานขึ้นนี่ขึ้นนั้นเดินหน้าไปในแง่นี้แง่โน้นหรือเปล่า อันนี้ก็มิสสาระมากยิ่งขึ้น บางทีงานกับเงินก็โยงเข้าด้วยกัน ได้ทั้งงานได้ทั้งเงิน

ที่นี้ บางคนก็อาจจะนึกกว้างต่อไปอีกว่า วันนี้เราได้ทำประโยชน์ให้แก่ใครบ้างหรือไม่ ตั้งแต่คนในครอบครัวเป็นต้นไป ถ้าเป็นลูกก็นึกว่าได้ทำประโยชน์ให้คุณพ่อคุณแม่หรือเปล่า ถ้าเป็นคุณพ่อคุณแม่ก็แน่นอนเลย ที่จะทำประโยชน์ให้แก่คุณลูก เพราะเป็นหน้าที่อยู่แล้ว อันนี้เป็นธรรมดาทุกวันคงไม่ผ่านไปเปล่า

แต่ที่ว่าทำประโยชน์ให้แก่ลูกนั้น นึกดูให้ดี อาจจะต้องย้อนไปพิจารณาอีกว่า เป็นประโยชน์ที่เป็นแก่นสารหรือเปล่า มีสาระแท้จริงไหม อย่าประมาทนะ อย่าไปนึกว่าเราให้แก่ลูกทุกวันนี้ดีแล้ว ลูกไปโรงเรียนก็ให้เงินแล้ว ยี่สิบบาท สามสิบบาท บางคนรวยก็ให้มาก แต่การให้นั้นกลายเป็นเสียหรือเปล่า นึกให้ดี เพราะบางทีเป็นการให้ที่ไม่เป็นประโยชน์ แต่กลายเป็นโทษ คือที่ว่าให้แก่ลูกนั้นกลายเป็นทำให้ลูกเสีย

เพราะฉะนั้นต้องตรวจสอบให้เป็นการได้ประโยชน์ที่แท้จริงว่า ที่ว่าทำประโยชน์ให้แก่ลูกนั้นลูกของเราได้ประโยชน์จริงหรือเปล่า เขามีการพัฒนาขึ้นบ้างไหม ทาง

ด้านกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา สรรวจให้หมด
หาทางสำรวจให้รอบด้าน ให้รอบคอบ เรารักลูกของเรา แต่
เราให้เขาจริงหรือเปล่า เราให้ความเจริญแก่เขา หรือให้
ความเสื่อมแก่เขา พ่อแม่บางคนรักลูกมาก ให้แก่ลูกมากมาย
แต่ปรากฏว่าเป็นการให้ความเสื่อม ขอให้พิจารณาให้ดีว่า
จริงหรือไม่ อันนี้จะไม่อธิบาย พูดไว้เพียงแค่ว่าขอให้เรา
พิจารณาตรวจตราให้รอบคอบว่า เราให้ประโยชน์ที่เป็นแก่น
สารแก่ชีวิตของเขา ที่จะพื้นฐานเป็นปัจจัยของการพัฒนา
ความเจริญงอกงามในชีวิตระยะยาวของเขาหรือไม่

ได้อะไรแค่ไหน ก็ไม่เท่าใจได้สุขสันต์

สิ่งที่จะสำรวจยังไม่หมด ขอผ่านอย่างรวบรัดที่สุด
ลึกเข้ามาถึงแกนกลางของชีวิต ก็คือการได้ของจิตใจ การได้
ทางจิตใจเป็นเรื่องสำคัญมาก บางคนนึกถึงแต่ข้างนอกว่า
วันนี้เราได้แล้ว ไดโน่นได้นี้ ได้งานได้การ ได้วัตถุสิ่งของ ได้
จากคนโน้นคนนี้ แต่ขาดส่วนสำคัญไปทั้งแถบทั้งด้าน ขาด
อะไร

ชีวิตของเรานี้ประกอบด้วยกายกับใจ ใจของเราเป็น
แกนของชีวิต ใจของเรานั้นได้อะไรบ้างไหม สิ่งสำคัญที่เรา
ต้องการ อาจจะเป็นยอดปรารถนาของการดำเนินชีวิต ก็คือ

ความสุข ความสุขที่แท้จริงจะต้องถึงจิตถึงใจ มิฉะนั้นจะเป็นความสุขที่ผิวเผินจอมปลอม ไม่ยั่งยืนไม่ถาวร และไม่สุขแท้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องสำรวจดูว่าเราได้ความสุขในจิตใจด้วย หรือเปล่า

ที่ว่าเวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อย ต้องให้ได้อะไรบางอย่างนั้น ใจของเราจะได้ความสุขบ้างไหม ความสุขแสดงออกมาในลักษณะอาการของจิตใจ ทำให้มีความร่าเริง เบิกบาน ผ่องใส ยิ้มได้ เป็นต้น ในวันหนึ่งๆ นี้มีบ้างไหมที่จิตใจของเรามีความสุขขึ้นฉ่ำเย็น เป็นใจที่สบาย ร่าเริง ผ่องใส ปลอดโปร่ง หรือมีแต่ความร่ำร้อน กลุ้มกังวลใจ ถ้าหากว่าเวลาแต่ละวันผ่านไปมีแต่ความกลัดกลุ้ม เดือดร้อน กังวลใจ ก็แสดงว่าเราเสียแล้ว ไม่ใช่ได้ เพราะใจเราเสื่อม เราจะต้องแก้ไขปรับปรุงจิตใจเสียใหม่ ที่ว่าแต่ละวันต้องให้ได้อะไรบางอย่าง ไม่มากก็น้อยนั้น จะต้องได้ความสุขใจ ความร่าเริง เบิกบาน ผ่องใส ให้แก่ชีวิตนี้บ้าง

ทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความร่าเริง เบิกบาน ผ่องใส เป็นลักษณะของจิตใจที่เจริญงอกงาม การทำจิตใจได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติธรรมแล้ว ไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงทำใจให้เบิกบานผ่องใสได้ก็เป็นการปฏิบัติธรรม ทางพระท่านใช้คำว่า

๑. มีปราโมทย์ ร่าเริงเบิกบานใจ

๒. มีปิติ อิ่มใจปลื้มใจ

๓. มีปัสสัทธิ ผ่อนคลายกายใจ

บางคนมีแต่ความเครียดทั้งวัน ความเครียดเป็นความเสียสุขภาพจิต เป็นทางเสื่อมของจิตใจ สิ่งที่ดีตรงกันข้ามคือ ปัสสัทธิ ความผ่อนคลายกายใจ

๔. มีความสุข สะดวกใจ คล่องใจไม่มีอะไรมาบีบคั้นจิตใจแล้ว

๕. มีสมาธิ มีใจตั้งมั่น สงบ แน่วแน่ อยู่กับสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย

เอาละ ขอให้ได้อย่างน้อยสักอย่างหนึ่งนี้ คือใจมีปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ สุข สมาธิ มีความร่าเริง เบิกบาน ผ่องใส ในจิตใจ มีความปลื้มใจ มีความอิ่มใจ มีความผ่อนคลายกายใจ ปลอดโปร่งโล่งใจ ขอให้มืออย่างนี้ ซึ่งแสดงออกมาในอาการที่ยิ้มแย้มแจ่มใสได้ และให้พัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป เริ่มแต่ให้มีเมตตาจิต ระลึกถึงผู้อื่นด้วยความปรารถนาดีคิดที่จะทำประโยชน์ช่วยให้คนทั้งหลายมีความสุข

เรามาสำรวจดูว่า ใจของเรามีคุณภาพดีขึ้นไหม สมรรถภาพจิตใจของเรา ดีขึ้นไหม และสุขภาพจิตเช่นความสุขเบิกบานผ่องใสอย่างที่ว่ามาแล้วเรามีบ้างหรือเปล่า อย่าง

๒๘

น้อยให้ได้ยิ้มบ้าง

ถ้ายิ้มไม่ได้เลยตลอดวัน ก่อนนอนต้องหาทางยิ้มให้ได้สักครั้งหนึ่ง ออกไปยิ้มกับแม่บ้านหรือออกไปยิ้มกับพ่อบ้าน ออกไปยิ้มกับลูกหรือกับใครสักคนหนึ่ง คิดว่าวันนี้ก่อนวันจะหมดไปเราจะนอนหลับแล้ว ขอให้เราได้ทางใจบ้าง ให้ยิ้มออกสักครั้งก็ยังดี ถ้าทำได้อย่างนี้ แม่ไม่ได้อะไรอื่น ท่านก็ถือว่าได้แล้ว นี่แหละเป็นความหมายของคำสอนที่ว่า ไม่มากก็น้อย ต้องให้ได้อะไรบ้าง

ทำบุญให้ท่านแล้ว สำนวญตัวเราให้ได้ครบครัน

อาตมาได้พูดมายาวนานแล้ว ความประสงค์ก็คือต้องการที่จะให้เข้าใจความมุ่งหมายของการบำเพ็ญกุศลที่เรียกว่าทักษิณานุประทานว่า การจัดงานศพนี้ เราต้องทำด้วยปัญญาที่รู้และเข้าใจ ว่าเราทำเพื่ออะไร แล้วเราจะได้สำรวญให้ถูกต้องว่าเราทำครบตามวัตถุประสงค์ ๕ ประการหรือไม่ คือ

ประการที่ ๑ บำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับ

ประการที่ ๒ ทำหน้าที่ของญาติเช่นในฐานะลูกก็แสดงความกตัญญูกตเวที

ประการที่ ๓ บูชาคุณความดีของท่านผู้ล่วงลับ

ประกาศความดียกย่องคุณของท่านให้ปรากฏ

ประการที่ ๔ ถวายกำลังแก่พระสงฆ์ เป็นการสืบต่อ
อายุพระพุทธศาสนา

ประการที่ ๕ ทำความดี คือทำบุญให้แก่ตนเอง

โดยเฉพาะในด้านทำบุญให้กับตนเองนี้ ควรสำรวจ
ทุกระดับ ตั้งแต่ด้านทาน ศีล และภาวนา ภาวนาก็แยกว่า
ภาวนาทางจิตใจได้บ้างไหม ในทางปัญญาพัฒนาความรู้
ความเข้าใจได้แค่ไหน โดยโยงถึงหลัก อย่างน้อยก็ให้ได้การ
พัฒนาจิตใจในแง่ที่ว่าเผชิญหน้ากับความตายด้วยความ
รู้สึกละอย่างไร เราพบเห็นนี่ถึงความตายด้วยอารมณ์หดหู่
จิตใจเสื่อมลง มีความเศร้า ความเสียใจ และความหวาดกลัว
หรือว่าเผชิญด้วยความรู้เท่าทันความจริง และกระตุ้นเตือน
ตนเองให้ไม่ประมาท เร่งชวนช่วยทำหน้าที่หรือทำความดี
งามยิ่งขึ้นไป

ท่านสาธุชนทั้งหลายที่ได้มาร่วมพิธีในงานนี้ เมื่อจะ
มาก็คงจะได้ตั้งใจเอาไว้ดีแล้ว ทุกท่านมีจิตใจเป็นกุศล
ก่อนจะมาที่นี่ คือมีความระลึกถึงผู้ตาย อยากจะมาเยี่ยม
แสดงความเคารพท่านผู้จากไป และนี่ถึงเจ้าภาพด้วย
ไมตรีจิตมิตรภาพ เป็นเมตตาธรรม จิตใจของท่านจึงเป็นจิต
ใจที่ดี เป็นบุญกุศลมาแล้ว ก็ขอให้บุญกุศลนั้นเจริญงอกงาม

ชีวิตหนึ่งเท่านั้น สร้างความดีได้อันันต์

๓๐

ยิ่งขึ้นไป เป็นการพัฒนาชีวิตของเราให้มีความงอกงาม และความงอกงามในจิตใจของแต่ละคน ก็จะมีผลส่งออกไปในการอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ ทำให้สังคมของเรามีความสงบสุข และพัฒนาสภาพดียิ่งๆ ขึ้นไปด้วย

หมายเหตุ: ธรรมกถาในวันที่ ๓ แห่งการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานอุทิศ
คุณพ่อคุณเภา แซ่ตั้ง ๗ มกราคม ๒๕๓๕

จากสุขของครอบครัวในบ้าน
สู่ความเกษมศานต์ทั่วสังคม

จากสุขของครอบครัวในบ้าน สู่ความเกษมศานต์ทั่วสังคม

ขอเจริญพร วันนี้ก็เป็นวันที่สำคัญอีกวันหนึ่ง สำหรับครอบครัว คือเป็นวันที่คุณพ่อได้ถึงแก่กรรมมาครบ ๑๐๐ วัน

ในวันนี้ ลูกหลานก็ได้จัดให้มีการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีที่เราเรียกกันว่าเป็นการบำเพ็ญทักษิณานุประทาน คือการทำบุญเพิ่มอุทิศแด่ท่านในเมื่อท่านได้ล่วงลับไปแล้วตามโอกาส เป็นเรื่องของลูกหลานญาติมิตรที่จะได้มาแสดงออกซึ่งน้ำใจ ที่มีความกตัญญูกตเวทิตาธรรม เป็นการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นไปตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า การบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นมีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ

วัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ที่ต้องเอามาทบทวนทุกครั้ง

ในวันนี้ ขอทบทวนว่า ในฐานะชาวพุทธเราควรจะเน้นย้ำวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ประการของการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ

๓๔

วัตถุประสงค์ ๕ ประการนั้นคือ

ประการที่ ๑ เป็นการอุทิศกุศลแก่ผู้วายชนม์ไปแล้ว อันนี้เป็นวัตถุประสงค์ชัดเจนโดยตรง ทุกท่านเมื่อจัดพิธีก็มุ่งหมายวัตถุประสงค์ข้อนี้เป็นอันดับแรก เพราะฉะนั้น สำหรับวัตถุประสงค์ข้อนี้จึงไม่มีใครลืม ดังที่ทุกท่านเมื่อบำเพ็ญกุศลทำบุญแล้วฟังพระสงฆ์อนุโมทนา ก็ได้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไป โดยหวังว่าท่านผู้ล่วงลับคงได้อนุโมทนายินดี ปลาบปล้ำใจ ในบุญกุศลที่ลูกหลานญาติมิตรได้อุทิศให้แก่ท่าน ขอให้บุญนี้สำเร็จแก่ท่านในสัมปรายภพนั้น ๆ ต่อไป

ประการที่ ๒ เป็นการทำหน้าที่ของเราที่เป็นลูกเป็นหลาน ตามหลักของญาติธรรมอันพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาที่ว่า เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เราก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน เรียกว่าเป็นบุญเปตพลี บัดนี้เราก็ได้ทำหน้าที่ของเราแล้ว คือได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที

ประการที่ ๓ เป็นการบูชาพระคุณของท่านผู้ล่วงลับ อย่างน้อยก็เป็นการแสดงความเคารพนับถือและความมีน้ำใจต่อท่านว่า เมื่อท่านล่วงลับจากไปเราก็ไม่ได้ทอดทิ้งท่าน

ประการที่ ๔ เป็นการถวายเป็นกำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ประชาชนนั้นเมื่อถึงโอกาสสำคัญของชีวิต หรือมีกิจกรรมสำคัญของส่วนรวม ก็มักถือโอกาสที่จะบำเพ็ญกุศลหรือทำบุญกันในการทำบุญนั้น

ก็จะมีการถวายภัตตาหาร และถวายไทยธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะถวายกำลังแก่พระสงฆ์ ให้ท่านสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ทำงานพระศาสนา เมื่อพระสงฆ์มีกำลังปฏิบัติศาสนกิจ และทำหน้าที่ของท่านอยู่ต่อไป พระพุทธศาสนาของเราก็คงดำรงอยู่ได้

ประการที่ ๕ เป็นการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีของตัวเอง เจ้าภาพเอง คือตัวเราเองทุกท่านผู้ทำบุญนั้นแหละได้ทำบุญให้แก่ตัวเอง ไม่ว่าจะทำให้แก่ใครก็ตาม ในที่สุดก็ตัวเรานั้นเองแหละที่ได้บุญนั้น ซึ่งโดยสรุปก็คือ การบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา

อันนี้เป็นวัตถุประสงค์โดยย่อ ๕ ประการ ในที่นี้อาตมภาพจะไม่ชี้แจง เป็นเพียงนำมาทบทวนกันเอาไว้ว่า ในเมื่อเราทำบุญครั้งหนึ่ง ก็ต้องให้ได้ครบวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ประการนี้ เรามาสำรวจตัวเองในเวลาประกอบพิธีดูว่าเราทำครบไหม ถ้าเราทำได้ครบทั้ง ๕ ประการก็เกิดมีปิติ เอิบอิ่มใจว่าเราได้ทำครบครัน ตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว

โดยเฉพาะพิธีในวันนี้เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทียอย่างสำคัญ ดังที่ได้กล่าวแล้วเบื้องต้นว่าเป็นวันสำคัญสำหรับครอบครัว ในฐานะที่ท่านผู้ล่วงลับคือคุณพ่อ เป็นบุพการีที่สูงสุดของลูกๆ ลูกๆ นั้นมีบุพการีสูงสุดคือพ่อ แม่ มีพ่อคนเดียวแม่คนเดียว เพราะฉะนั้นเราจึงถือเป็นเรื่อง

๓๖

สำคัญมาก

คุณบิดามารดานั้น สุดพรรณนามหาศาล

พ่อแม่ฉันมีอุปการคุณแก่เรามากมาย ในทางพระศาสนาท่านบรรยายไว้นานัปการ แม้กวีทั้งหลายก็ได้เขียนบรรยายกันไว้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปรากฏเป็นคำกลอนและคำประพันธ์ต่างๆ ที่บรรยายถึงคุณของบิดามารดา เพื่อให้ลูกได้รู้ตระหนักมองเห็นความสำคัญและแสดงความกตัญญู-กตเวทิต่อท่าน

เมื่อว่าโดยย่อ ตามหลักพระศาสนานี้ พ่อแม่ฉันทำหน้าที่สำคัญ คือ

๑. ท่านห้ามปรามเราไม่ให้ทำความชั่วช้าเสียหาย ป้องกันเราไม่ให้ตกไปในทางที่ต่ำทรามมีอันตราย
๒. ท่านสั่งสอนแนะนำเราให้ตั้งอยู่ในความดี ชักนำเราให้มุ่งไปในทางที่จะพบความสุขความเจริญ
๓. ท่านให้เราได้เล่าเรียนศิลปวิทยา มีความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพการงานเพื่อตั้งตัวให้เป็นหลักฐานต่อไป
๔. ถึงเวลาถึงวัยที่จะมีครอบครัวท่านก็เป็นธุระเอาใจใส่จัดแจงช่วยเหลือ โดยรับที่จะทำด้วยความ

เต็มใจ

๕. ทรัพย์สินสมบัติของท่าน ก็เป็นของลูกนั่นเอง ซึ่งท่านจะมอบให้ในเวลาอันสมควรเป็นระยะๆ ไปจนครั้งสุดท้ายที่เรียกว่ามรดก

ทั้งหมดนี้ เป็นที่รู้จักกันตามหลักการของพระศาสนา แต่ที่จริงนั้นท่านเพียงวางไว้ให้เป็นหัวข้อหรือรายการปฏิบัติที่สำคัญๆ เท่านั้น การปฏิบัติปลีกย่อย ยังมีอีกมากมายรวมความก็คือ พ่อแม่ นั้นทำทุกอย่างเพื่อลูกด้วยความรักว่าโดยคุณธรรมก็คือ การกระทำที่ออกมาจากพรหมวิหารธรรมนั่นเอง คือ

๑. ใจของพ่อแม่ นั้นประกอบด้วยความรักความปรารถนาดี คือเมตตา
๒. ประกอบด้วยกรุณา มีความสงสาร คอยช่วยเหลือให้พ้นความยุ่งยากเดือดร้อนและปลดเปลื้องความทุกข์
๓. มีมุทิตา คอยส่งเสริม ให้กำลังใจ และพลอยยินดีเมื่อลูกประสบความสำเร็จ ประสบความสำเร็จ หรือทำความดีงามถูกต้อง
๔. มีอุเบกขา ในโอกาสอันควร เมื่อลูกจะต้องรับผิดชอบตัวเอง หรือควรรู้จักฝึกหัดทำอะไรด้วยตนเอง

เอง ท่านก็จะให้โอกาสแก่ลูกที่จะพัฒนาตัวเอง
คือไม่ใช่จะช่วยให้ไปทั้งหมด จนกระทั่งลูกทำ
อะไรไม่เป็น อันนี้เรียกว่า วางอุเบกขา

นี่คือหลัก พรหมวิหาร ๔ เรารู้กันว่าพ่อแม่ นั้น เป็น
ตัวอย่างของคนที่มีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ แต่ในเรื่อง
นี้มีข้อสังเกตว่า เราเน้นกันมากในพรหมวิหารข้อที่ ๑ เมื่อ
พูดถึงผู้ใหญ่ ว่าผู้ใหญ่จะต้องมีเมตตา และมักจะตามด้วยข้อ
๒ ว่า มีเมตตากรุณา แต่คนมีเมตตาที่แสดงออกอย่าง
ชัดเจนก็คือ พ่อแม่ของเรานี้แหละ

ข้อสังเกตสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ พ่อแม่ในเมืองไทย
เรานี้ แสดงเมตตา กรุณา และมุทิตา ได้ง่าย หรือพร้อมที่จะ
แสดงพรหมวิหาร ๓ ข้อแรกนี้ได้ตลอดเวลา แต่มักวาง
อุเบกขาไม่เป็น หรือแม้แต่ไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดต่อข้อ
อุเบกขา ทำให้ลูกเติบโตอย่างไม่สมบูรณ์ เช่น ไม่รู้จักโต ทำ
อะไรไม่เป็น และไม่รู้จักรับผิดชอบ พรหมวิหารข้อสุดท้ายนี้
จะปฏิบัติได้ถูกต้องจะต้องใช้ปัญญา จึงต้องศึกษาให้ดี ในที่นี้
มิใช่โอกาสที่จะอธิบาย แต่จะพูดไว้เป็นแนว

พ่อแม่มีเมตตา ในยามปกติเมื่อลูกเจริญเติบโตอยู่ดี
ตามที่ควรจะเป็น (ปกติ)

พ่อแม่มีกรุณา ยามลูกมีทุกข์ เช่น เจ็บป่วย หรือมี

เรื่องเดือดร้อนอย่างอื่น (ตกต่ำ)

พ่อแม่มีมุทิตา ยามเมื่อลูกทำอะไรได้ดี ประสบความสำเร็จ เช่น สอบได้อันดับสูง (ขึ้นสูง)

แต่ในบางกรณี พ่อแม่ไม่อาจใช้เมตตา กรุณา หรือมุทิตา เพราะจะทำให้เกิดความเสียหาย โดยเสียแก่ชีวิตของลูกเอง หรือเสียธรรม ในกรณีอย่างนั้น จะต้องรู้จักวางอุเบกขา โดยเฉพาะในกรณีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ คือ

พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อจะฝึกหัดให้ลูกรู้จักรับผิดชอบตนเอง จะได้ทำอะไรเป็น และพึ่งตนเองได้ เท่ากับเปิดโอกาสให้ลูกพัฒนา เช่น ให้เดินเอง ทำการบ้านเอง โดยพ่อแม่วางที่เฉยดูพร้อมที่จะช่วยเมื่อถึงเวลา

พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อลูกรับผิดชอบตนเองได้ เช่น เรียนจบแล้ว มีการทำงานทำเป็นหลักฐาน ออกเรือนมีครอบครัวของตัวเอง พ่อแม่รู้จักวางตัววางเฉย ไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงในชีวิตส่วนตัวของครอบครัวของเขา

พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อลูกสมควรต้องรับผิดชอบการกระทำของเขา เช่น ลูกทำความผิด ลูกทะเลาะกัน พ่อแม่วางตัวเป็นกลาง เพื่อให้มีการพิจารณา วินิจฉัย ตัดสิน และให้เขาปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

จากคุณธรรมในใจที่มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

๔๐

พ่อแม่ก็แสดงออกมาภายนอก ด้วยการลงมือทำ คือปฏิบัติต่อลูกโดยทำการเลี้ยงดู และฝึกหัดอบรมสั่งสอน พร้อมทั้งทำหน้าที่ต่างๆ อย่างที่กล่าวมาข้างต้น ๕ ข้อนั้น การปฏิบัติทั้งหมดนี้เรียกว่าการสงเคราะห์ซึ่งสรุปได้ตามหลักสังคหวัตถุเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. พ่อแม่มีแต่การให้แก่ลูก ที่เรียกว่า ทาน
๒. พ่อแม่พูดจาด้วยน้ำใจปรารถนาดี และอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำชี้แจงบอกเล่าสิ่งที่เป็นประโยชน์ เรียกว่า ปิยวาจา
๓. พ่อแม่ลงมือลงแรง เอาแรงกายของท่านทำโน่นทำนี่ให้ โดยเฉพาะเมื่อลูกยังเล็กอยู่ทำอะไรเองไม่ได้พ่อแม่ก็ทำให้ แม้แต่การเลี้ยงดูต่างๆ ก็เป็นการลงมือปฏิบัติโดยใช้เรี่ยวแรงของท่านช่วยเราทั้งนั้น การเอาแรงกายเข้าช่วยนี้ เรียกว่า อุตถจริยา
๔. พ่อแม่อยู่กับลูก ร่วมสุขร่วมทุกข์กับลูก ทำตัวเข้ากับลูกได้ ปฏิบัติต่อลูกทุกคนอย่างเสมอภาค เสมอต้นเสมอปลายกับลูก ไม่ถือเนื้อถือตัวอย่างลูกสมัยปัจจุบันนี้ บางทีเล่นศีรษะพ่อแม่ ขำไปขำมาคนอื่นมาทำไม่ได้พ่อแม่จะโกรธเอา ข้อนี้เรียกว่า สมานัตตตา

อันนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ท่านเรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการ ซึ่งพ่อแม่มีต่อลูกเป็นประจำ แต่ทั้งหมดนั้น โดยสรุปแล้วก็รวมเป็นการสงเคราะห์ ๒ ประเภท คือ

๑. *อามิสสงเคราะห์* สงเคราะห์ด้วยอามิสคือวัตถุสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น อันนี้ชัดเจนอยู่แล้ว

๒. *ธรรมสงเคราะห์* สงเคราะห์ด้วยธรรมคือการแนะนำสั่งสอน ให้รู้จักชั่วดี บาปบุญ เหตุผล หรือการแสดงเมตตากรุณาที่ท่านปฏิบัติต่อลูกอยู่ตลอดเวลา มีความรัก ความเอาใจใส่ มีความอดทนต่อลูก ลูกจะทำอะไรเป็นเหตุ ให้พ่อแม่ต้องวุ่นวายยุ่งยาก ท่านก็อดทน เป็นต้น

จากการสงเคราะห์ของพ่อแม่นี้แหละ ลูกก็จะเอาไปเป็นแบบอย่างในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สิ่งที่ควรยำไว้ก็คือการสงเคราะห์นั้น ประการสำคัญอยู่ที่ต้องให้ครบทั้งสองอย่าง คือ อย่ามีเพียงอามิสสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของอย่างเดียว ต้องมีธรรมสงเคราะห์ด้วย

เลี้ยงลูกดี เท่ากับทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งหมด

ถ้าพ่อแม่สงเคราะห์ลูกด้วยอามิสสิ่งของอย่างเดียว ไม่สงเคราะห์ด้วยธรรม ไม่ให้คำแนะนำสั่งสอน ไม่รู้จักอบรม

๔๒

เลี้ยงดูลูกแต่กาย ไม่เลี้ยงดูจิตใจ ต่อไปอาจจะเกิดโทษได้ เพราะอามิสสิ่งของนั้นเป็นที่ตั้งของความโลภได้ พอมีความโลภแล้วก็จะมีความต้องการขยายออกไป อยากได้ไม่สิ้นสุด แล้วก็มีความหงวเหว ทำให้ทำอะไรก็กลายเป็นการสงเคราะห์ ที่นำมาซึ่งการแก่งแย่งกัน และเกิดการทะเลาะวิวาทได้ เพราะฉะนั้น ถ้าพ่อแม่ให้แต่อามิสสงเคราะห์อย่างเดียว ไม่ให้ธรรมสงเคราะห์ อย่างน้อยลูกก็ไม่มีสามัคคีกัน จึงเกิดโทษได้

เพราะฉะนั้น พ่อแม่ต้องให้ธรรมสงเคราะห์ด้วย ต้องสงเคราะห์ด้วยธรรม โดยแนะนำอบรมสั่งสอนปลูกฝังจริยธรรม ศีลธรรม ให้คุณธรรมความดีงามเจริญงอกงามขึ้นในจิตใจของลูก ให้ลูกมีความซาบซึ้งในความดีงาม และทราบซึ่งถึงคุณค่าของสิ่งที่ดีงามให้เป็นการเลี้ยงดูชนิดที่ เลี้ยงทั้งกาย เลี้ยงทั้งใจ หรือ กายก็ให้ ใจก็เลี้ยง ไม่ใช่เลี้ยงแต่กาย ใจไม่เลี้ยงด้วย ถ้าเลี้ยงแต่กายไม่เลี้ยงจิตใจด้วย ก็จะเกิดผลเสียมากมายต่อชีวิตของเด็กเอง และต่อสังคม ฉะนั้นจึงต้องเลี้ยงใจด้วย ให้ใจเจริญงอกงาม เป็นใจที่ดีงาม เป็นคนที่เจริญสมบูรณ์พร้อมทั้งกายและใจ จึงจะเรียกว่าเป็นการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสธรรมไว้เป็นคู่กัน ให้มีทั้งอามิสสงเคราะห์ และธรรมสงเคราะห์ ถ้าพ่อแม่เลี้ยงลูก

ถูกต้อง โดยให้ทั้งอามิสสงเคราะห์ และธรรมสงเคราะห์
อย่างนี้แล้ว ธรรมสงเคราะห์ก็จะมาจัดอามิสสงเคราะห์ให้
เกิดขึ้นและพอดีอีกทีหนึ่ง เช่นอย่างลูกๆ นี้ ได้ธรรม
สงเคราะห์จากพ่อแม่แล้ว ลูกๆ มีธรรมก็มีความรักใคร่กัน
มีความสามัคคีปรองดองกัน พอได้อามิสจากพ่อแม่ ก็เอา
อามิสวัตถุสิ่งของที่ได้นั้นมาเผื่อแผ่แบ่งปันกัน ทำให้พี่น้อง
รักกันมีความสามัคคีกันยิ่งขึ้นไปอีก แล้วก็อยู่ร่วมกันด้วย
ความสุข ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และลูกแต่ละคนนั้นก็มีความดี
ทางจิตใจและทางปัญญา ที่จะดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้า
เป็นประโยชน์ต่อไปในสังคม

ต่อแต่นั้น จากการที่มีอามิสสงเคราะห์ และธรรม
สงเคราะห์ในครอบครัวระหว่างพี่น้อง ก็ขยายออกไปสู่
ญาติมิตรเพื่อนบ้านและวงสังคมชุมชน ทำให้มีการ
สงเคราะห์กันกว้างขวางออกไป เพราะการสงเคราะห์ด้วย
อามิสวัตถุสิ่งของและการสงเคราะห์ด้วยธรรม ที่มีคุณภาพ
เป็นไปอย่างสมดุลต่อกัน จะไม่ขัดขวางทำลายกัน แต่จะ
เสริมกันขยายวงกว้างขวางออกไปสู่ความไพบูรณ์ แล้วก็จะ
ทำให้สังคมร่มเย็นสุขสันต์กันโดยทั่ว การสงเคราะห์ที่เริ่มต้น
จากจุดเล็กๆ ในบ้านของเรา จากการตั้งต้นของพ่อแม่ก็แผ่
ขยายไปกว้างขวางทั่วทั้งสังคม

ด้วยการดำรงอยู่ในฐานะของผู้ให้กำเนิด พร้อมทั้ง

๔๔

บำเพ็ญคุณธรรม และปฏิบัติตามหลักการที่กล่าวมาทั้งหมด
นี้ คุณพ่อคุณแม่จึงได้ชื่อว่าเป็นปูชนียบุคคลของลูก ซึ่ง
พระพุทธเจ้าทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งสำคัญ ๓ อย่างคือ

๑. เป็นพระพรหม ของลูก โดยเป็นผู้ให้กำเนิด ทำให้
ลูกได้ชีวิตนี้มาดูแลและเป็นอยู่ในโลก พร้อมทั้งบำรุงเลี้ยงให้
เจริญเติบโตทั้งกายและใจ ด้วยพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ
คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสังคหวัตถุ ๔ อย่าง คือ
ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา

๒. เป็นบูรพาจารย์ ของลูก โดยเป็นอาจารย์คนแรก
หรือครูต้น ผู้อบรมสั่งสอนให้รู้จักวิธีการที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก
ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน เริ่มแต่วิถีกินอยู่ หลับนอน ขับถ่าย หัดยืน
หัดเดิน หัดพูดจาปราศรัย รู้วิธีสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่น นำ
ลูกเข้าสู่สังคมของมนุษย์ ตลอดจนสอนวิธีดำเนินชีวิตที่ดีงาม
ฝึกฝนความคิดและคุณธรรม ก่อนอาจารย์ได้อื่น

๓. เป็นอาหุไนยบุคคล ของลูก โดยเป็นดุษฎีพรหมที่
ที่มีจิตใจบริสุทธิ์สะอาด ซื่อตรง ไม่มีภัยอันตราย เข้าใกล้
และอยู่ด้วยได้อย่างไว้วางใจ และสนิทใจโดยสมบูรณ์ เป็นผู้
พร้อมที่จะให้อภัย และปลอบขวัญยามมีภัย ควรแก่การ
กราบไหว้เคารพบูชาของลูกตลอดกาล

พ่อแม่เป็นหลักโดยเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองสูงสุดและ
เป็นศูนย์กลางการบริหารในบ้าน ครอบครัวเป็นสังคมพื้นฐาน

บ้านเป็นโลกเริ่มแรกของลูกๆ เมื่อพ่อแม่ทำหน้าที่สมบูรณ์ดี และลูกๆ ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้อง ครอบครัวมีความสุข เจริญอกงาม ความดีงามและความสุขสันต์ก็แผ่ขยายออกไปในสังคมตามหลักอามิสสงเคราะห์และธรรมสงเคราะห์ที่ตั้งได้กล่าวมา ทำให้โลกอยู่ดีมีสันติสุข

แม้ในทางพระศาสนาก็เหมือนกัน การที่ญาติโยม ถวายปัจจัย ๔ และไทยธรรมต่างๆ แก่พระสงฆ์ ในแห่งหนึ่งก็เป็นอามิสสงเคราะห์เหมือนกัน แต่เป็นเรื่องของบุญกุศลที่มีความหมายเลยต่อไปถึงการบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา ในเวลาเดียวกันนั้น พระสงฆ์ก็จะสงเคราะห์ญาติโยมด้วยธรรมสงเคราะห์ คือสงเคราะห์ด้วยธรรมเพื่อให้โลกนี้อยู่ในภาวะที่สมดุล หรือให้มีดุลยภาพเกิดขึ้น คือให้มีอามิสและธรรม ๒ อย่างคู่กันไป โดยเอาธรรมมาช่วยเสริม ตีรับ และนำทางแก่อามิส แต่ต้องยอมรับว่าโดยทั่วไป ความสมดุลอย่างนี้ หาไม่ค่อยได้ เพราะคนมักทำไม่ครบถ้วน สังคมจึงมีปัญหาอยู่เรื่อย อย่างน้อยก็รักษาความเจริญไว้ไม่ได้ พอสังคมหนักไปทางอามิสด้านเดียว ก็เกิดปัญหาทุกที มีปัญหาอย่างไร

เจริญแต่วัตถุ ธรรมเจริญไม่ทัน ความเสื่อมจะตามมาเร็วพลัน

ขอพูดถึงภาวะที่เป็นคู่กันอีกชุดหนึ่ง คือ โปญญ์ ๒

๔๖

ไพบูลย์ คือ ความเจริญพร้อมหรือความดาดื่นแพร่หลาย
ไพบูลย์ก็มี ๒ อย่างเหมือนกัน คือ

๑. *อามิสไพบูลย์* ความเจริญพร้อมทางวัตถุ มีสิ่ง
บริโภคใช้สอยแพร่หลายดาดื่น

๒. *ธรรมไพบูลย์* ความเจริญพร้อมทางธรรม มี
ความดีงาม ความชอบธรรมและความเป็นธรรมแพร่หลาย
ทั่วถึงกัน

ในสังคมมักจะมีปัญหาความไม่สมดุลระหว่างไพบูลย์ ๒
อย่างนี้อยู่เสมอ ถ้าเราพัฒนาบ้านเมืองไปในทางวัตถุมาก
เราก็จะมีอามิสไพบูลย์ คือมีวัตถุสิ่งของเครื่องใช้พร้อม
จนกระทั่งถึงขั้นฟุ้งเฟ้อ ผู้คนชอบเป็นอยู่หรูหราฟุ่มเฟือย
และไม่รู้จักประมาณ จนกลายเป็นหมกมุ่นมัวเมา ถ้าไม่มี
ธรรมไพบูลย์มาช่วยตรึงไว้และนำไปในทางที่ถูกต้อง คน
เหล่านี้ก็จะเสื่อมจากธรรมเช่นหมดความขยันหมั่นเพียร
อดทน และความสามัคคี เป็นต้น ที่ทำให้เขาสร้างไพบูลย์ขึ้น
มาได้ เขาจะรักษาแม้แต่อามิสไพบูลย์ไว้ไม่ได้ นอกจากนั้น
เขาก็จะแย่งชิงกัน เบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบข่มเหงกัน
ทำให้เกิดความไม่ปกติสุข สังคมเดือดร้อนระส่ำระสาย ใน
ที่สุดอามิสไพบูลย์ก็ต้องสูญสลายไป เพราะฉะนั้นพระ
พุทธเจ้าจึงเน้นว่าให้มีธรรมไพบูลย์ด้วย แต่โลกนี้นียากนักหนา
เพราะว่า ในเวลาที่มีอามิสไพบูลย์แล้ว ก็มักจะเกิดความ

ประมาท ความพร้อมพร้อมสะดวกสบายมักชวนให้หลง ชวนให้มัวเมา พอหลงมัวเมาแล้วก็ละทิ้งธรรมไฟบุญเลย เอาแต่อาภิสไม่คิดถึงธรรม

ฉะนั้น จะต้องระลึกไว้ โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธจะต้องเตือนตนเองและเตือนกันอยู่เสมอว่า ไม่ว่าจะทำอะไร จะต้องให้เกิดไฟบุญทั้งสองอย่างคู่กันไปเสมอ หลักพระพุทธศาสนาสอนไว้แล้วว่า อาภิสทานต้องมีธรรมทานควบคู่ อาภิสสงเคราะห์ต้องมีธรรมสงเคราะห์ควบคู่ อาภิสไฟบุญต้องมีธรรมไฟบุญควบคู่ พอมีครบคู่แล้วไม่เป็นไร ไม่ต้องกลัว อาภิสไฟบุญจะไม่เสียหาย เพราะอาภิสไฟบุญที่มาพร้อมกับธรรมไฟบุญ จะเป็นไปในทางเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน และทำให้เกิดการสร้างสรรค์ที่ถูกต้องทาง ทำให้มีความสุขมากยิ่งขึ้น

แม้แต่ในวงการพระศาสนาเราก็ต้องคอยตรวจสอบเหมือนกัน เพราะถ้ามีอาภิสไฟบุญแล้วไม่ระวังให้ดีก็ทำให้เกิดโทษมากเหมือนกัน

ในวงการพระศาสนาปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้กันอยู่ว่า ประชาชนในเมืองไทยเราบำรุงพระสงฆ์กันมาก ประชาชนมีศรัทธาถวายทานแก่พระสงฆ์ ทั้งปาฏิบุคลิกทาน คือถวายเจาะจงเฉพาะองค์ และสังฆทาน คือถวายแก่สงฆ์เป็นส่วนรวม เรามีพิธีทำบุญถวายทานประเภทต่างๆ มากมาย ทั้งกฐินทาน

๔๘

ทั้งทอดผ้าป่า ทั้งงานพิธีตามบ้าน ตามสถานที่ทางธุรกิจ และราชการ มิ่งงานวัดและพิธีต่างๆ ไม่รู้ปีละกี่ครั้ง ทำบุญกันมากมายเหลือเกิน จนกระทั่งพูดได้ว่า วงการพระศาสนาในเมืองไทยนี้มีอามิสไพบุลย์ แต่พอมีอามิสไพบุลย์ขึ้นแล้ว ถ้าไม่ระวังก็จะเกิดความประมาทขึ้นทันที แล้วก็จะเกิดความหลง เกิดความมัวเมา อย่าว่าแต่ญาติโยมเลย พระสงฆ์เองก็มัวเมาเกิดความประมาทได้ เมื่อประมาทแล้วก็ไม่เอาใจใส่ในธรรม มุ่งแต่จะหาวัตถุปรนเปรอตัวเองให้อยู่สุขสบาย เสร็จแล้วความเสื่อมก็คืบคลานเข้ามา

มองให้ถูก พระไม่ดี หรือคนร้ายมาทำลายศาสนา

สภาพความเสื่อมนี้ในปัจจุบันญาติโยมพูดกันมาก เพราะมีข่าวร้ายต่างๆ มากมาย เรื่องอย่างนี้พระสงฆ์ก็ควร จะเอามาพูดบ้าง ไม่งั้นญาติโยมพูดฝ่ายเดียวจะกลายเป็น นินทาพระ แต่ถ้าพระเอามาพูดบ้างในฐานะที่เป็นผู้รู้เรื่อง ทางธรรม พูดในทางแนะนำและหาทางแก้ปัญหา ก็จะได้มี ทางช่วยกันให้รู้จักวางใจได้ถูกต้อง เพราะฉะนั้น เมื่อเรื่องร้ายๆ และปัญหาเกิดขึ้น พระจำเป็นต้องเอามาพูดให้โยมรู้ว่า ความเสื่อมเกิดขึ้นได้อย่างไร มีทางแก้ไขอย่างไร เราจะได้ ช่วยกันป้องกัน และที่จริงนั้นตัวเราเองก็มีหน้าที่ด้วย เพราะ ว่าในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนเรามีหน้าที่ช่วยกันป้องกัน

พระศาสนา

อย่างวันสองวันนี้ก็ได้ข่าวอีกแล้วรายใหม่ อาตมาเองก็ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ แต่ท่านมหาและหลวงลุงท่านก็อ่าน และท่านเล่าให้ฟังว่า มีพระองค์หนึ่งไปหลอกร้านค้าเพชรเอาเพชรไปแล้ว ไม่จ่ายเงินให้แก่เขาจำนวนเป็นล้านๆ บาท และขอประทานอภัยก็ไปทำควิลิ่งค์นำไปแจกในต่างประเทศ พอฟังหรืออ่านข่าวพระประพุดิอย่างนี้แล้วโยมก็อาจจะพูดว่า พระไม่ดี พระเสียหาย พระหลอกลวง พระเหลวไหล ไม่น่านับถือ จากพระไม่ดี ก็เลยพาลพาโลต่อไปว่าพระพุทศศาสนาไม่ดี แล้วก็จะไม่นับถือพระ จะเลิกนับถือพระพุทศศาสนา

ที่จริงนั้น พระพุทศศาสนาเป็นของเรา ไม่ใช่เป็นของพระองค์นั้น เพราะว่าคนที่จะมีสิทธิเป็นเจ้าของพระพุทศศาสนานั้นจะต้องเป็นพุทศบริษัท พุทศบริษัทก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ของชาวพุทศอย่างถูกต้อง ถ้าเป็นพระก็ต้องเป็นพระที่ประพุดิปฏิบัติและทำหน้าที่ของพระอย่างถูกต้อง ถ้าเป็นอุบาสกอุบาสิกาก็เป็นคฤหัสถ์ที่ทำหน้าที่ของชาวบ้านอย่างถูกต้อง ถ้าเราทำหน้าที่ของพุทศศาสนิกชนถูกต้อง เราเองนี้แหละเป็นเจ้าของพระพุทศศาสนา

ในทางตรงข้าม พระก็ตาม ญาติโยมก็ตาม แม้จะประกาศตนเป็นชาวพุทศ แต่ถ้าปฏิบัติตนไม่ถูกต้อง ทำตัว

๕๐

เหลวไหล ก็ไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา ควรจะ
ระแวงว่าเป็นคนร้ายที่แฝงซ่อนเข้ามาหาประโยชน์จากพระ
ศาสนา ที่เรียกกันว่าเข้ามาปล้นศาสนา

เพราะฉะนั้น พระที่ประพฤติเลวทรามเหล่านั้นเราไม่
ถือว่าเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา โยมจะต้องไม่มองว่าเป็น
พระประพฤติชั่ว โยมจะต้องมองว่าคนชั่วเข้ามาทำลายพระ
ศาสนา ถ้าเราวางใจให้ถูกต้องอย่างนี้แล้วพระศาสนาก็จะ
ดีขึ้น เราจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพระศาสนา อย่าถือ
ธุระไม่ใช่ อย่ายกสมบัติของเราให้คนร้ายเอาไป

อาตมาเคยเปรียบเทียบบ่อยๆว่า ถ้ามีโจรเข้ามา
ปล้นบ้านแล้วเรายกสมบัติให้โจรไปเลย อย่างนี้ถือว่าวิปริต
ใช้ไหม ที่ถูกนั้นเราก็คต้องรักษาทรัพย์สมบัติของเรา แต่ที่
เป็นกันเวลานี้เราก็ออย่างนี้อยู่โดยไม่รู้ตัว คือ ทั่วๆที่พระ
ศาสนานี้เป็นของเรา แต่พอมิโจรคือคนที่แฝงตัวอยู่ในเพศ
ของพระประพฤติไม่ดี ทำเสียหาย เป็นโจรปล้นศาสนา พอมิ
โจรเข้ามาปล้นพระศาสนาของเราอย่างนี้ แทนที่เราจะช่วย
กันรักษาพระศาสนาของเราๆ กลับยกศาสนาให้โจรไปเสีย
อย่างนี้เขาเรียกว่า ยกสมบัติให้โจร เพราะฉะนั้นอย่าทำอย่าง
นี้ เรากำลังทำผิดพลาด ต้องทำใจให้ถูกต้อง เราต้องรักษา
พระพุทธศาสนาของเรา

ดูให้ดี ปัญหาอยู่ที่คนร้าย หรืออยู่ที่ตัวเรา

พระพุทธเจ้าทรงระวังมากในเรื่องอามิสไพบูลย์ และธรรมไพบูลย์ ทรงเตือนให้เตรียมสร้างธรรมไพบูลย์ไว้ให้พร้อม และให้ไม่ประมาทในเวลาที่มีอามิสไพบูลย์ เช่น ก่อนที่จะปรีณิพพาน พระองค์ก็ได้ทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า ต้องให้พุทธบริษัททุกฝ่ายมีคุณสมบัติ อย่างน้อย ๓ ประการ จะเป็นพระคือภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม เป็นอุบาสกอุบาสิกาก็ตาม ทุกคนควรมีคุณสมบัติ ๓ ประการต่อไปนี้ จึงจะถือว่ามิดธรรมไพบูลย์ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนยาวได้

พระพุทธเจ้าทรงวางเงื่อนไข ๓ ประการนี้ไว้ในตอนจะรับอาราธนาปรีณิพพาน มีเรื่องว่ามารมาอาราธนาพระพุทธเจ้าปรีณิพพาน พระองค์ตรัสว่าจะยังไม่ปรีณิพพาน และพระองค์ก็ทรงวางเงื่อนไขไว้สามประการ ต่อมาครั้งสุดท้ายมารก็มาอาราธนาอีกโดยทวงว่าเงื่อนไขที่พระองค์ได้ทรงวางไว้นั้นสมบูรณ์แล้ว ขอนิมนต์ปรีณิพพานได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสำรวจดู ปรากฏว่าเงื่อนไขที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ ๓ ประการ ครบแล้วจริง พระองค์ก็เลยรับอาราธนาปรีณิพพานแล้วทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือตกลงพระทัยว่าจะปรีณิพพาน ในที่นี้สิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่าการปลงพระชนมายุสังขาร ก็คือเงื่อนไข ๓ ประการนี้ที่

๕๒

พระพุทธรูปเจ้าทรงวางไว้ว่า

พุทธรูปบริษัททุกประเภท คือทั้ง ๔ พวก จะต้องมีความสามารถที่จะดำรงพระศาสนาได้ พระองค์จึงจะปรินิพพาน มิฉะนั้นพระองค์ก็ต้องทำหน้าที่ของพระศาสดาต่อไป หมายความว่าพระองค์ทรงฝากพระศาสนาไว้กับบริษัท ๔ ที่มีความสามารถ ๓ ประการ ความสามารถ ๓ ประการนี้มีอะไรบ้าง

๑. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จะต้องรู้หลักธรรม เข้าใจคำสั่งสอนของพระองค์แล้วนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง พุทธสัน ๆ ว่า รู้คำสั่งสอนและปฏิบัติได้ถูกต้อง

๒. ให้สามารถยิ่งกว่านั้นอีก คือ นอกจากรู้เข้าใจ ปฏิบัติได้ถูกต้องด้วยตนเองแล้ว ยังนำไปบอกกล่าวชี้แจงสั่งสอนคนอื่นได้ด้วย คนที่จะไปบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนชี้แจงคนอื่นได้นั้น

(๑) จะต้องมีความสามารถที่จะแนะนำสั่งสอน และ

(๒) ต้องมีน้ำใจประกอบด้วย เมตตากรุณา บางคนถึงจะมีความสามารถแต่ไม่มีน้ำใจกรุณา ก็ไม่ใส่ใจที่จะสอน ก็ไม่ได้ผลเหมือนกัน จึงต้องมีทั้งน้ำใจ ต้องมีทั้งความสามารถ แล้วก็เอาธรรมไปแนะนำสั่งสอนแก่คนอื่นต่อไป

๓. ข้อสุดท้ายว่า ถ้ามีการจาบจ้วง คำว่าจาบจ้วงนี้

เป็นภาษาโบราณหมายความว่ามีการกล่าวร้ายต่อพระศาสนา หรือมีการสั่งสอนลัทธิที่ผิดจากธรรมผิดจากพระวินัยขึ้น ก็ สามารถกล่าวแก้ชี้แจงกำราบได้ เรียกว่ากำราบปรปวาทได้

เงื่อนไขคุณสมบัติของพุทธบริษัท ๓ ประการนี้เราจะต้องเอามาใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับสำรวจตรวจสอบ พุทธศาสนิกชนว่า จะสามารถรักษาพระศาสนาได้หรือไม่ เพราะว่าโดยหลักการ ๓ ประการนี้ก็เท่ากับว่า พระพุทธเจ้า ก่อนจะปรินิพพาน ได้ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้แก่เราแล้ว ถ้าพุทธศาสนิกชนไม่มีคุณสมบัติ ๓ ประการนี้แล้วก็จะรักษา ศาสนาของพระพุทธเจ้าไว้ไม่ได้ พระพุทธศาสนาก็ต้องเสื่อม แ่นอน

เราไม่ต้องไปคำนึงมากนัก เรื่องพระที่ประพตฺติเสีย หายอะไรนั้นเป็นเรื่องรองลงไป คุณสมบัติ ๓ อย่างของตัว เราเองนี้แหละสำคัญกว่า เรื่องพระประพตฺติเสียหายทำไมดี นั้น ถ้ามีขึ้นมาเราถือว่าเป็นโจร เป็นคนร้ายเข้ามาทำลาย พระศาสนา เราก็ต้องช่วยกันรักษาพระศาสนา เพราะพระ ศาสนานี้เป็นสมบัติส่วนรวมของเรา แต่ถ้าเราไม่มีคุณสมบัติ ๓ อย่างนั้น โจรจะเข้ามาหรือไม่ เราก็จะรักษาพระศาสนาไว้ ไม่ได้ ดีร้ายตัวเราอาจจะกลายเป็นโจรไปเสียเอง แต่ถ้าเรามี คุณสมบัติสามประการนี้แล้วเราก็รักษาพระศาสนาของเรา ไว้ได้ ขอทวนอีกครั้ง

๕๔

๑. รู้เข้าใจธรรมวินัย และปฏิบัติได้ถูกต้องด้วยตนเอง
๒. มีความสามารถและเอาใจใส่ที่จะบอกกล่าวชี้แจงสั่งสอนธรรมแก่ผู้อื่น
๓. เมื่อมีลัทธิคำสอนที่ผิดพลาดแปลกปลอมขึ้นมา ก็สามารถกล่าวชี้แจงกำราบได้

สามประการนี้แหละเป็นธรรมไพบุลย์ ซึ่งจะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เพียงแต่เราปฏิบัติถูกต้องธรรมก็ไพบุลย์อยู่ในตัวเราแล้ว เมื่อเราเอาไปแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติกันกว้างขวางยิ่งขึ้น ธรรมก็ไพบุลย์กว้างขวางออกไปทุกที แม้จะมีคำสอนอะไรผิดพลาดเกิดขึ้นมาก็ชี้แจงแก้ไขได้ อุปสรรคก็หมดไป นี่แหละเป็นธรรมไพบุลย์ที่แท้จริง

ถ้าธรรมไพบุลย์นำหน้า อามิสไพบุลย์ก็พาสู่สันติสุข

ฉะนั้น ตามหลักที่ถูกต้อง เมื่อมีอามิสไพบุลย์ก็ต้องให้อามิสไพบุลย์นั้นเป็นพื้นฐานแก่ธรรมไพบุลย์ เวลานี้บ้านเมืองของเราเขวากันว่ามีเศรษฐกิจดีพอสมควร คนที่ยากจนก็มี บางคนก็พูดว่าเศรษฐกิจบ้านเมืองเราก็ไม่ดีเท่าไร ยังมีความยากจนมาก คนจนก็ยังเยอะแยะ กระจายความเจริญไปไม่ทั่วถึง ฐานะคนห่างกันมาก อันนั้นก็ต้องแก้ปัญหากัน

ต่อไป แต่อย่างน้อยเราก็คงได้ส่วนหนึ่ง เพราะถ้าเทียบกับบางประเทศ ประเทศเราก็มีฐานะเศรษฐกิจดีไม่น้อย คนที่อยู่กันสุขสำราญ ถึงขนาดที่ว่าฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยไปก็เยอะ ปัญหาอยู่ที่ว่า เราเอาสภาพอามิสไพบูลย์ ที่มีความพร้อมทั้งทางวัตถุนั้นมาเป็นฐานให้แก่ธรรมหรือเปล่า หรือเกิดความหลงละเลิงมัวเมาไปในทางตรงข้าม อันนี้เป็นจุดแยกที่สำคัญ

ถ้ามีความพร้อมทั้งทางวัตถุแล้ว ความพร้อมทั้งของวัตถุกลายเป็นปัจจัยให้เราเกิดความประมาทมัวเมา อันนั้นก็เส้นทางเสื่อม แต่ถ้าเอาอามิสไพบูลย์ที่มีวัตถุพร้อมนั้นมาเป็นอุปกรณ์เสริมธรรม สร้างสรรค์ความดีงามทำประโยชน์ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข มีความสามัคคีกัน ก็กลายเป็นความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปอีก ปัญหาประเทศรวญแต่ประชาชนยากจน ก็จะหมดไปเองด้วย การกระทำอย่างนี้ก็เหมือนอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชตอนที่พระองค์มีอำนาจและกลับพระทัยหันมาประพฤติธรรมแล้ว

พระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ตอนแรกพระองค์ก็เป็นราชาที่เหี้ยมโหด เรียกว่า พระเจ้าจันหาโสก แปลว่าอโศกผู้ดุร้าย คือคิดแต่จะแสวงหาความยิ่งใหญ่และการบำรุงบำเรอความสุขของตน ยกกองทัพไปรุกรานรบราฆ่าฟันประเทศอื่นเพื่อตัวจะได้เป็นใหญ่ และแย่งชิงทรัพย์สมบัติของคนอื่น พอปราบเขาได้ตนเองก็เป็นใหญ่สมปรารถนา แต่เมื่อพระองค์

๕๖

ได้มาสถับธรรมก็เปลี่ยนพระทัยกลับใจใหม่ แลเห็นว่าเราจะ
แสวงหาทรัพย์สมบัติหาความยิ่งใหญ่ไปทำไม ไม่มีสาระแท้จริง
แล้วยังก่อความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่คนมากมาย

แต่ก่อนนี้หาทรัพย์สมบัติมาเพื่อบำรุงบำเรอปรน
เปรอดตนเอง และไปปราบปรามเขาเพื่อตัวจะได้เป็นใหญ่ แต่
ตอนนี้เห็นว่าทรัพย์และอำนาจไม่มีความหมาย มองเห็นว่าเป็น
การไม่ถูกต้องชอบธรรมที่จะไปแย่งชิงเงินทองเขาและไป
ปราบปรามเบียดเบียนเขา

ที่นี่ พระเจ้าอโศกจะอย่างไร ลองทายกันดู พระ
เจ้าอโศกจะสละทรัพย์สมบัติและสละความยิ่งใหญ่ นั้น
ทั้งหมดหรืออย่างไร พระเจ้าอโศกคิดออกว่าไม่จำเป็น ไม่
ต้องสละโภคทรัพย์และความยิ่งใหญ่ แต่พระองค์เปลี่ยนใหม่
เอาทรัพย์สมบัติและอำนาจความยิ่งใหญ่มาเป็นอุปกรณ์ของ
ธรรม แต่ก่อนนี้ ใช้ทรัพย์และอำนาจเป็นเครื่องมือหาสิ่ง
บำเรอความสุขสำราญของตนและแสดงความยิ่งใหญ่ แต่
คราวนี้เอาทรัพย์และอำนาจนั้นมาใช้ในแนวทางใหม่ให้เป็น
เครื่องมือแผ่ขยายธรรม สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม และประโยชน์
สุข แก่ประชาชนและโลกทั้งหมด

การปฏิบัติของพระเจ้าอโศกนี้ เป็นคดีสำคัญเกี่ยวกับ
การปฏิบัติธรรมในเรื่องทรัพย์สมบัติและยศศักดิ์อำนาจ คน
บางคนมีความคิดดี มีสติปัญญาความสามารถ แต่ไม่มี

ทรัพย์สินเงินทอง ไม่มีอำนาจ จะทำอะไรก็ทำได้นิดเดียว และสำเร็จยาก เพราะไม่มีเครื่องมือในการทำงาน ไม่มีคน เชื้อพัง แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามีทรัพย์และอำนาจ พอดีความ คิดดีๆ ก็เอาทรัพย์และอำนาจนั้นมาใช้ในทางทำความดีและ ทำการสร้างสรรค์ ก็ออกเป็นงานเป็นการได้ผลดีอย่างกว้าง ขาวและสำเร็จทันทีเลย เพราะฉะนั้น ถ้าเรารู้จักใช้ คือเอา มาเป็นเครื่องมือของธรรม หรือรับใช้ธรรม ทรัพย์สินเงิน ทองและอำนาจก็กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์

พระเจ้าอโศกก็ได้เปลี่ยนทันทีว่า ต่อไปนี้จะเอาทรัพย์ สมบัติและอำนาจมาใช้เป็นอุปกรณ์เผยแผ่ธรรม ขยายความ ดีงามและประโยชน์สุขออกไปในโลก ทรงประกาศไว้ในศิลา จารึกมีสาระสำคัญว่า ยศ (ความยิ่งใหญ่ อำนาจ ตลอดจน ทรัพย์สมบัติ) ไม่มีความหมาย ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นไปเพื่อ ช่วยให้คนประพฤติธรรม เพราะฉะนั้น พระองค์ก็เลยส่งเสริมการเผยแผ่ธรรม สนับสนุนการประกาศพระศาสนา เป็นการใหญ่ การที่เราได้พบเห็นพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ก็เป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรมของพระเจ้าอโศก ที่ได้ ทรงใช้ทรัพย์สมบัติและยศอำนาจในทางที่ถูกต้องตามหลัก ธรรม คือใช้เป็นอุปกรณ์เผยแผ่ธรรม

ตามที่อาตมภาพได้พูดมาทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้เห็นว่า คนเราจะอยู่กันในโลกได้ดีก็ต้องอยู่ด้วยการสงเคราะห์ ๒

ประการ คือ อามิสสงเคราะห์โดยมีธรรมสงเคราะห์ด้วย สำหรับอามิสสงเคราะห์นั้นในแต่ละครอบครัวก็เริ่มมาจาก บิดามารดา คือคุณพ่อคุณแม่ของเรา และถ้าท่านให้ธรรมสงเคราะห์ด้วย ในบ้านเรือนในครอบครัวก็อยู่เย็นเป็นสุข ลูกหลานก็มีความสามัคคีกัน ลูกหลานนั้นก็เอาอามิสสงเคราะห์และธรรมสงเคราะห์ ออกไปเผยแผ่ขยายกว้างขวางออกไปด้วย เมื่อแต่ละครอบครัวปฏิบัติได้ตามหลักอย่างนี้ ประชาชนทั่วทั้งสังคมก็จะอยู่กันร่มเย็นเป็นสุข

การที่ลูกหลานมีความสามัคคีก็เป็นการประพฤติธรรม แสดงว่าต้องมีธรรมสงเคราะห์อยู่ในครอบครัว และเมื่อเรามีทั้งอามิสสงเคราะห์และธรรมสงเคราะห์แล้ว ก็จะมีอามิสไพบูลย์และธรรมไพบูลย์ต่อไป

หมายเหตุ: ธรรมกถาในการบำเพ็ญทักษิณานุประทาน ครบ ๑๐๐ วัน คุณพ่อคุณเภา แซ่ตั้ง วันศุกร์ที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕